Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Eutanazie z pohledu základních lidských práv

Bc. Helena Bělská LL.M.

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	**Helena BĚLSKÁ**
Osobní číslo:	**R18M0012P**
Studijní program:	**M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor:	**Právo**
Téma práce:	**Eutanazie z pohledu základních lidských práv**
Zadávající katedra:	**Katedra ústavního a evropského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Právo na život a ukončení lidského života
3. Současná právní úprava v České republice
4. Pokus o legalizaci eutanazie
5. Právní úprava eutanazie a asistované sebevraždy v jiných zemích
6. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

Základní literatura
- DOLEŽAL, Adam. Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty. Praha: Academia, 2017. Právo – etika – společnost. ISBN 978-80-200-2687-3.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. Thanatologie: nauka o umírání a smrti. 2., přeprac. vyd. Praha: Galén, 2007. ISBN 978-80-7262-471-3.
- KUŘE, Josef. Co je Eutanazie: studie k pojmu dobré smrti. Praha: Academia, 2018. ISBN 978-80-200-2762-7.
- LOUČKA, Martin, Štěpán ŠPINKA a Martina ŠPINKOVÁ. Eutanazie: víme, o čem mluvíme?. 2., přepracované vydání. Praha: Cesta domů, 2015. ISBN 978-80-88126-08-9.
- MARKOVÁ, Irena. Evropský soud pro lidská práva a jeho vybraná rozhodnutí týkající se České republiky. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2008. ISBN 978-80-87071-56-4.
- MUNZAROVÁ, Marta. Eutanazie, nebo paliativní péče?. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-1025-0.
- PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK, ed. Eutanazie – pro a proti. Praha: Mladá fronta, 2019. Edice celoživotního vzdělávání ČLK ISBN 978-80-204-5339-6.
- ŠIMÍČEK, Vojtěch, ed. Lidská práva a medicína. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav 2017. ISBN 978-80-210-8700-2.

Právní předpisy
- Ústavní zákon č. 1 /1993 Sb., Ústava České republiky.
- Ústavní zákon č. 2 /1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Všeobecná deklarace lidských práv.

Rozsudky ELSP
- Case of Haas v. Switzerland. In: European Court of Human Rights, 20/01/2011, application no. 31322/07 (Available at HUDOC).
- Case of Gross v. Switzerland. European Court of Human Rights, 30/09/2014, application no. 67810/10 (Available at HUDOC).
- Sanles Sanles v. Spain. In: European Court of Human Rights, 26/10/2000, application no. 48335/99 (Available at HUDOC).
- Case of Koch v. Germany In: European Court of Human Rights, 19/07/2012 , application no. 497/09 (Available at HUDOC).

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Tomáš Pezl, Ph.D.**
Fakulta právnická

Datum zadání diplomové práce: **28. března 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

L.S.

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 6. září 2022

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně. Veškeré prameny a zdroje, které jsem využila pro psaní této práce, jsou řádně citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

.....

Bc. Helena Bělská LL.M.

Mé poděkování patří JUDr. Tomáši Pezlovi, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování diplomové práce věnoval.

Obsah

Úvod **10**

1. Právo na život a ukončení lidského života **13**

1.1. Formy ukončení lidského života 13

1.1.1. Eutanazie 14

1.1.3. Asistovaná sebevražda 16

1.1.2. Paliativní péče 16

1.2. Základní lidská práva 17

1.2.1. Právo na život 18

1.2.2. Právo na zachování lidské důstojnosti 20

1.2.3. Právo na autonomii a svobodu člověka 23

1.2.4. Právo na soukromý a rodinný život 26

1.2.5. Právo na svobodu myšlení a svědomí 30

1.2.6. Zákaz diskriminace 31

2. Současná právní úprava v České republice **33**

2.1. Ústavněprávní rovina 33

2.2. Trestněprávní rovina 34

2.3. Zákon o zdravotních službách 37

2.4. Občanskoprávní rovina 38

2.4.1. Informovaný souhlas 39

2.4.2. Dříve vyslovené přání 41

2.5. Práva pacientů 41

2.6. Etický kodex České lékařské komory 42

3. Pokus o legalizaci eutanazie **44**

3.1. První pokus o legalizaci eutanazie 46

3.2. Druhý pokus o legalizaci eutanazie 47

3.3. Zákon o eutanazii a paliativní péči 48

4. Právní úprava eutanazie a asistované sebevraždy v jiných zemích **51**

4.1. Nizozemí 52

4.2. Belgie 54

4.3. Lucembursko 55
4.4. Španělsko 56
4.5. Švýcarsko 57
4.5.1. Cestování za smrtí 59
4.6. Rakousko 60
4.7. Německá spolková republika 61
4.8. Itálie 62
Závěr 64
Resumé 67
Seznam použitých zdrojů 68

Úvod

Důvodem, proč jsem si toto téma vybrala, je, že se nejen jedná o velmi aktuální téma, ale také velice kontroverzní a leckdy pobuřující téma. Usmrcení na žádost jinak tedy eutanazie či smrt z milosrdenství je v očích někoho bezohledné, sobecké. Na druhou stranu to může pro dotyčnou osobu znamenat úlevu a vysvobození z utrpení. Jedná se o interdisciplinární téma promítající se od oblasti lékařství přes sociologii až k náboženství. Na toto téma existuje nespočet náhledů, a já se mu hodlám věnovat z pohledu právní vědy a zásahů do základních lidských práv. Jak již zaznělo, eutanazie je komplikované téma, kde nesmíme opomenout odlišit pojem asistovaná sebevražda, kterému se ve své diplomové práci budu taktéž věnovat.

Žijeme v demokratickém státě, máme právo na život, tak proč nemáme možnost se svým životem taktéž nakládat dle libosti? Proč se nemůžeme rozhodnout ukončit svůj život, a náš názor není respektován? V této oblasti najdeme spoustu otázek k prodiskutování. V současné době je u nás eutanazie, jako ve většině ostatních evropských států, zakázaná dle §144 trestního zákona.

Za jednu základní myšlenku, by se ovšem dalo považovat to, jestli by nebylo užitečnější mít kontrolovaná místa, kde by se tyto praktiky aplikovaly, místo toho, abychom se až nepříjemně často setkávali s nějakým sebevrahem na kolejích ať už vlaku či pražského metra nebo „skokany“ z proslaveného Nuselského mostu? Samozřejmě je občas problémem hodnotit, jestli daná osoba netrpí pouze psychickou poruchou a vše by se mohlo řešit jinak např. léčbou v psychiatrické léčebně či pomocí neuroleptik apod. Pak jsou případy, kdy daná osoba opravdu trpí nebo přímo umírá a místo tzv. čekání na smrt v bolestech, či dlouho (nevyléčitelná nemoc – úmrtí v řádech měsíců až let), nebo degenerace mozku (Alzheimerova choroba[1]) by byla možnost důstojného odchodu. Nedaly by se tyto případy utrpení považovat za porušení základních lidských práv, a tím je minimálně myšleno právo na ochranu osobnosti? Tedy například při definici Alzheimerovy choroby by, a to nejen v pozdním stádiu mohlo z pohledu dotyčného dojít ke ztrátě důstojnosti, cti…

[1] Alzheimerova choroba je neurodegenerativní onemocnění mozku projevující se ztrátou nervových buněk v některých částech mozku. V pozdním stádiu této nemoci může dojít k poruše příjmu potravy, nerozpoznání blízkých osob, nechápání okolního dění, ztráta schopnosti souvislé řeči, velké stavy zmatenosti, obtížná chůze, poruchy vylučování moči a stolice, úplná ztráta soběstačnosti, upoutání na invalidní vozík, tělesné i duševní chátrání, hubnutí, smrt.

Největší kauzou tohoto tématu je tedy ochrana základních lidských práv člověka a pohled trestního práva na eutanazii. Ráda bych dosáhla toho, aby se mou prací problematika zákazu eutanazie dostala do širšího povědomí a popřípadě sloužila současně jako iniciativa pro budoucí zákonodárce, protože nejen Švýcarsko, které není členem Evropské unie, která má rovněž vliv na tuto problematiku, ale i Nizozemí či Španělsko povoluje usmrcení na žádost. Dokonce, jakožto velice aktuální počin, byl v Rakousku parlamentem schválen zákon, který umožňuje asistovanou sebevraždu osob s nevyléčitelnou či minimálně velmi vážnou nemocí. K úspěšnému schválení došlo v důsledku nálezu tamního ústavního soudu, který tvrdí, že trestnost dopomoci k sebevraždě je protiústavní a porušuje základní lidská práva.

Zde vyvstává několik otázek, kterým se chci v této práci věnovat. Je eutanazie přípustná z hlediska ústavnosti a dochází zde jejím zákazem k porušení základních lidských práv a svobod, nebo jsou tyto práva a svobody dostatečně zaručeny jinými způsoby? Jsou nějaké záruky, aby eutanazie či asistovaná sebevražda nebyla zneužívána? Je Česká republika připravena na to, aby zde došlo k legalizaci takovýchto úkonů? Mohlo by dojít k vytvoření privilegované skutkové podstaty při spáchání trestného činu alias usmrcení na žádost?

K zodpovězení výše zmíněných otázek použiji standardní metodu interpretace právních norem. V rámci komparace právních úprav budu porovnávat datové úryvky mezi sebou. A srovnám je s koncepty, které jsou jim nadřazeny. To vše bude porovnáváno ve vztahu k právní úpravě České republiky s analýzou dle mého názoru významné judikatury.

Cílem mé práce není zasvěcení do kompletní problematiky, protože přesahuje právní otázky do sfér etických, zdravotních i náboženských. Cílem je objasnit, jaká základní práva jsou v kolizi s povolením eutanazie v České republice a jak se k tomu staví Evropský soud pro lidská práva, který má unifikovat názory členských států. Tato práce má za druhý cíl zhodnotit právní úpravu států, kde eutanazie je povolena, a které by mohly být inspirací pro legalizaci eutanazie či asistované sebevraždy u nás.

Diplomová práce je členěna do čtyř samostatných kapitol mimo úvod a závěr, které jsou následně děleny na podkapitoly. Kapitola první se bude věnovat teoretickému vymezení forem ukončení života a základním lidským právům, se kterými mohou být v kolizi. Kapitola druhá bude obsahovat revizi současné právní úpravy v České republice. Revize bude zahrnovat pohled z práva

ústavního, trestního, kde se chci zmínit o možnosti přidání privilegované skutkové podstaty trestného činu do trestního zákoníku, a z pohledu práva občanského, kde figuruje zákon o zdravotních službách a etické kodexy lékařů a pacientů. V kapitole třetí uvedu snahy o legalizaci eutanazie v České republice. Zmíním návrhy zákonů, které byly celkem tři v průběhu dvanácti let, a důvody, proč neprošly. Poslední kapitola bude upravovat vývoj a řešené otázky při legalizaci ve státech, kde eutanazie či asistovaná sebevražda je legální a jejich právní úpravu v zákonech. Uvedu zde taktéž odlišný přístup zákonodárců k definicím jednotlivých pojmů.

Diplomová práce je zpracovaná k právnímu stavu ke dni 1. února 2023.

1. Právo na život a ukončení lidského života

Právo na život je jedním z nejdůležitějších základních lidských práv. Znamená to, že každý jednotlivec má právo na ochranu svého života a tuto ochranu by mu mělo být poskytnuto bez ohledu na jeho pohlaví, rasu, náboženství, státní příslušnost, politické přesvědčení, majetkové poměry nebo jiné faktory. Právo na život je garantováno mnoha mezinárodními smlouvami a dokumenty, jako je například Všeobecná deklarace lidských práv. V některých zemích je zákonem zakázáno provádět trest smrti a další formy úmyslného odebírání života. V České republice je ochrana života upravena Listinou základních práv a svobod. Deklaruje nedotknutelnost lidského života s výjimkou upravenou v čl. 6 odst. 4, která se vztahuje na případy, kdy zákon výslovně stanovuje beztrestnost.[2] Okolnosti, které vylučují protiprávnost, musí být uvedeny v trestním zákoníku, například se jedná o nutnou obranu. Ze zmíněného odstavce je zjevné, že se nejedná o absolutní právo a lze do něj legitimně zasáhnout. Zákonodárce není při vytyčování podmínek nijak omezen. Jediné, co se musí dodržet je podmínka úpravy podústavním předpisem.[3]

V této souvislosti se nabízí položit otázku, pokud máme právo na život, máme právo i svůj život ukončit?

1.1. Formy ukončení lidského života

Ukončit lidský život lze několika způsoby, zcela přirozeně to může být úmrtím osoby, nebo naopak až v krajním případě vraždou. Eutanazie se na škále pohybuje někde mezi přirozeným a násilným ukončením života a tento pojem si v následující kapitole definujeme. Nicméně existuje i pojem, tzv. asistovaná sebevražda, což je další důležitý koncept, který je třeba představit, protože jsou státy, kde je povolena eutanazie a asistovaná sebevražda je nelegální a naopak.

[2] Čl. 6 odst. 4 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky
[3] NECHVÁLOVÁ, L., BARTOŇ, M. čl. 6, gen. 1, In: HUSSEINI, Faisal. *Listina základních práv a svobod: komentář.* V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

1.1.1. Eutanazie

Eutanazie je slovo pocházející z řeckého jazyka, a v rámci jeho překladu se můžeme setkat s názvem milosrdná či krásná nebo ušlechtilá smrt. To proto, že slovo „eu“ znamená dobrý a slovo „thanatos“, které je překládáno do českého jazyka jako smrt.[4] Eutanazie je prvkem většího celku zvaného „kalos thanatos“, jímž Řekové označovali krásnou smrt, a ta nevyjadřuje jen samotnou formu smrti, ale taktéž její význam z psychologického a sociálního hlediska. Tudíž bere v potaz, jestli je člověk připravený ukončit svůj život a jestli je s touto okolností srovnaný. Z tohoto důvodu můžeme v různých publikacích, při různých terminologiích najít názvy jako pokojná smrt, šťastná smrt apod.[5]

Je logické, že v rámci historie se význam a výklad eutanazie měnil a mění, ale z obecného hlediska se můžeme všeobecně bavit o milosrdné smrti, která má blíže spíše aktivní eutanazii[6]. Tento pojem budu detailněji rozebírat později níže. Dnes slovo eutanazie znamená, že je úmyslně jednáno takovým způsobem, který má za výsledek bezbolestné ukončení života jedince nebo alespoň zrychlení procesu umírání osoby, a zpravidla je toto konání prováděné lékařem. Typicky jsou to osoby, které trpí nevyléčitelnou nemocí a jsou jim podávány léky na zmírnění bolestí. Podmínkou je, že si osoba o eutanazii explicitně zažádá, koná se tak v její prospěch a z milosrdenství, můžeme hovořit i o bona fides, tzn. v dobré víře nebo v dobrém úmyslu. Zkráceně je to usmrcení na žádost, které má za účel odpomoci od fyzické bolesti a psychické úzkosti prostřednictvím preparátů, které zastaví funkce dýchacích orgánů a následně kardiovaskulárního systému.[7]

Eutanazie se obecně člení na několik druhů. Jedním z rozdělení je na eutanazii aktivní a pasivní. V praxi se užívá označení „přeplněná stříkačka“ pro aktivní eutanazii a pro pasivní se objevuje název „odkloněná stříkačka“.[8] Hlavním rozdílem mezi aktivní a pasivní eutanazií je, jak již vyplývá z názvu, rozdíl mezi komisivním a omisivním jednáním. Aktivní eutanazie popisuje afirmativní úkon, jehož výsledkem je smrt druhého člověka, například podání

[4] KUŘE, Josef. *Co je eutanazie: studie k pojmu dobré smrti*. Praha: Academia, 2018. Právo - etika - společnost. s. 84. ISBN 978-80-200-2762-7.
[5] KUŘE, Josef. *Co je eutanazie: studie k pojmu dobré smrti.* Praha: Academia, 2018. Právo - etika - společnost. s. 61-62. ISBN 978-80-200-2762-7.
[6] HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Thanatologie: nauka o umírání a smrti.* 2., přeprac. vyd. Praha: Galén, c2007. s. 120. ISBN 978-80-7262-471-3.
[7] LOUČKA, Martin, Štěpán ŠPINKA a Martina ŠPINKOVÁ. *Eutanazie: víme, o čem mluvíme?.* 2., přepracované vydání. Praha: Cesta domů, 2015. s.12-15. ISBN 978-80-88126-08-9.
[8] KUTNOHORSKÁ, Jana. *Etika v ošetřovatelství*. Praha: Grada, 2007. Sestra (Grada). s. 84. ISBN 978-80-247-2069-2

smrtící injekce lékařem pacientovi. Tím, že se vyžaduje aktivní přístup či aktivní „napomáhání“ pacientovi zemřít, tak se aktivní eutanazie obvykle považuje za usmrcení „killing“.

Oproti tomu pasivní eutanazie je spojena s pojmem „letting die“ tzv. nechat umřít. Což spočívá v opomenutí konání nebo k terminaci léčby. Lékař ukončí léčbu pacienta (např. odpojení od život podpůrných přístrojů, plicní ventilace…). Opomenutí znamená, že se léčba vůbec nezahájí, aby osoba mohla důstojně a rychle odejít, než aby se trápila čekáním na smrt. Při pasivní eutanazii se za příčinu smrti považuje onemocnění jako takové, což nelze říct v případě aktivní eutanazie.[9]

Další užívané rozdělení je na dobrovolnou (vyžádanou) a nedobrovolnou (nevyžádanou) eutanazii. Rozdíl mezi těmito dvěma druhy je ve schopnosti podání žádosti o eutanazii pacientem. Vyžádaná eutanazie se uskutečňuje na základě přání pacienta. Pokud by byla eutanazie provedena bez souhlasu osoby, jednalo by se o nevyžádanou eutanazii. V praxi k ní může docházet z toho důvodu, že osoba není schopna sama o sobě rozhodovat (např. je v kómatu). O eutanazii v takovém případě rozhoduje a žádá rodina po dohodě s ošetřujícím lékařem. Pokud by totiž došlo k provedení eutanazie bez žádosti, jednalo by se o prostou vraždu. V tomto případě je ovšem spekulativní, jestli by si to přál i samotný člověk.

Posledním rozdělením, které se užívá, je dělení na přímou a nepřímou eutanazii. Pří přímé eutanazii dochází, k již zmíněnému podání léku k zastavení funkcí organismu či k odpojení od přístrojů a u nepřímé je to pouze co nejefektivnější odstranění bolestí, aby pacient mohl v poklidu odejít (např. podávání morfia).[10]

Jednotlivé druhy eutanazie existují v kombinacích například aktivní nevyžádaná eutanazie. Komplikace nastává v případě pasivní eutanazie, kde se objevují dva diametrálně odlišné přístupy. Na straně jedné je to odpojení od přístrojů, ač je bráno za formu pasivní eutanazie, vyžaduje přímý zásah faktickým vypnutím přístroje. Jednalo by se tak o přímou pasivní eutanazii nebo by to měla být spíše aktivní eutanazie? Na straně druhé je to nezahájení léčby nebo její ukončení, pokud je další postup zbytečný. Dotyčnou osobu to spíše zatěžuje a

[9] Suzanne Rode, *End-of-Life Decisionmaking for Patients in Persistent Vegetative States: A Comparative Analysis*, s. 481–482. [online] [cit. 10.02.2023]. Dostupné online na: https://repository.uchastings.edu/hastings_international_comparative_law_review/vol30/iss3/5

[10] ŠPINKOVÁ, Martina a Štěpán ŠPINKA. *Euthanasie: víme, o čem mluvíme*?. Praha: Cesta domů, c2006. s. 12. ISBN 80-239-8592-2

přináší jen další utrpení spojené s umíráním. Munzarová ve své knize tvrdí, že by měl být pojem pasivní eutanazie úplně vymýcen a skutky by se měly posuzovat pouze podle úmyslu jednajícího lékaře.[11]

1.1.3. Asistovaná sebevražda

Můžeme se setkat i pojmem asistované sebeusmrcení, ale znamená to to samé. Sebeusmrcení se začalo používat z toho důvodu, aby sebevražda neevokovala slovo vražda, a rovněž spoluúčast na ní. Nicméně v angličtině se užívá pojem „*assisted suicide*" a pro účely této práce budu tento název užívat.[12]

Asistovaná sebevražda je alternativou od eutanazie. Liší se zejména v tom, že při asistované sebevraždě pacient sám ukončuje svůj život. Je jak autorem rozhodnutí, tak provedení činu.[13] Při asistované sebevraždě totiž zdravotnický personál nemusí být vůbec přítomen. Typickým příkladem, kde nefiguruje lékař, je situace ve Švýcarsku, kde asistované sebevraždy probíhají v neziskových organizacích.

Jelikož asistovat může při této formě sebevraždy kdokoliv, Doležal ve své publikaci uvádí ještě jeden pojem, a to „*physician assisted suicide"*, zde je přítomen lékař.[14] Nicméně nevykonává žádnou činnost, která by přímo vedla ke způsobení smrti, jako to je při eutanazii.[15]

Asistovaná sebevražda je v mnoha pohledech přijatelnější variantou, která by se dala lépe zakomponovat do našeho právního systému.

1.1.2. Paliativní péče

Eutanazie a asistovaná sebevražda jsou zaměřeny na zkrácení života osob trpící nevyléčitelnou nemocí. Oproti tomu stojí paliativní péče, jejíž cílem je zmírnit utrpení osob a jejich rodin a poskytovat podporu a péči v posledních měsících, týdnech nebo dnech života.

---

[11] MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanazie, nebo paliativní péče?*. Praha: Grada, 2005. s. 48-49. ISBN 80-247-1025-0.
[12] DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*. Praha: Academia, 2017. Právo – etika – společnost. s. 24-25. ISBN 978-80-200-2687-3.
[13] KUČEROVÁ, Helena a Helena HAŠKOVCOVÁ. *Sebevraždy*. Praha: Galén, [2020]. s. 27. ISBN 978-80-7492-485-9.
[14] DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*. Praha: Academia, 2017. Právo – etika – společnost. s. 24-25. ISBN 978-80-200-2687-3.
[15] KUČEROVÁ, Helena a Helena HAŠKOVCOVÁ. *Sebevraždy*. Praha: Galén, [2020]. s. 27. ISBN 978-80-7492-485-9.

Paliativní péče zahrnuje léčbu bolesti a symptomů, psychologickou a sociální podporu pacientů a jejich rodin, duchovní podporu a hospicovou péči. Lékaři a zdravotní sestry, kteří pracují v oblasti paliativní péče, jsou specializovaní na zvládání obtíží, které pacienti zažívají. Paliativní péče může být poskytována v různých prostředích, včetně domova pacienta, nemocnice nebo hospice. Je poskytována všem pacientům s nevyléčitelnými onemocněními a těžkými symptomy, kteří potřebují podporu v poslední fázi svého života.[16]

Paliativní péče věnuje zvýšenou pozornost chápání umírání z hlediska důstojnosti a autonomie osoby. Důstojnost byla identifikována jako jeden z pěti základních požadavků v péči o umírající pacienty. Ztráta důstojnosti je skutečně hlavní obavou pacientů, kteří žádají o asistovanou sebevraždu nebo eutanazii.[17]

Avšak mezi paliativní péčí a pasivní eutanazií je velmi tenká hranice. Někteří lékaři tvrdí, že jsou to dokonce dvě totožné věci nazývané jinak. V obou případech dochází k ukončení léčby a poskytování léků tlumících bolest.[18] Jelikož byl tento názor značně rozšířen, v roce 2015 bylo vydáno Evropskou asociací paliativní péče stanovisko vyjadřující názor přes 140 odborníků potvrzující, že ani eutanazie ani asistovaná sebevražda nejsou prvkem paliativní péče. Je k tomu připojen komentář, že i přes nejlepší poskytnutí péče, může pacient žádat o ukončení svého života.[19]

1.2. Základní lidská práva

Lidská práva jsou neodmyslitelnou součástí lidského života a společnosti. Jedná se o práva, která jsou základem svobody, důstojnosti a rovnosti všech jednotlivců bez ohledu na jejich původ, náboženství, pohlaví nebo jiné okolnosti. Ráda bych se v této kapitole zaměřila na jednotlivá práva, která mohou kolidovat s případnou legalizací eutanazie.

Podkladem budou jednotlivé publikace, komentáře, rozsudky a nálezy Ústavního soudu, Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“), Evropská

[16] MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanazie, nebo paliativní péče?*. Praha: Grada, 2005. s. 61-65. ISBN 80-247-1025-0

[17] CHERNY, Nathan I., Marie T. FALLON, Stein KAASA, Russell K. PORTENOY a David C. CURROW. *Oxford Textbook of Palliative Medicine*. Fifth Edition. Bell & Bain, Glasgow: © Oxford University Press, 2015. s. 307. ISBN 978–0–19–965609–7.

[18] PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK, ed. *Eutanazie - pro a proti.* Praha: Mladá fronta, 2019. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. s. 91. ISBN 978-80-204-5339-6.

[19] 6. Paliativní péče. Elearning Cesty domů [online]. Copyright © [cit. 18.01.2023]. Dostupné z: https://elearning.cestadomu.cz/elearning/pro-studenty/eutanazie/6-paliativni-pece/

úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Zmíním taktéž vybrané rozsudky řešené před Evropským soudem pro lidská práva (dále jen „ESLP“) zejména v rámci práva na život, na zachování lidské důstojnosti, práva na soukromý a rodinný život a svobodu člověka.[20]

1.2.1. Právo na život

Právo na život je upraveno v Listině v hlavě druhé v šestém článku *„Každý má právo na život.“*[21] Taktéž je obsažen v článku druhém Úmluvy a také ho upravuje Všeobecná deklarace lidských práv. Je to opravdu to nejzákladnější, nezadatelné a nezcizitelné lidské právo, proto je diskuze o eutanazii velmi kontroverzní. Na jednu stranu můžeme tvrdit, že pokud má osoba právo na život a nikdo nesmí být zbaven života, jak Listina tvrdí, neměla by být eutanazie legální. Pokládám si otázku, když máme právo na život, proč bychom neměli mít právo na to ukončit svůj vlastní život? Sebevražda není trestná, paradoxně by asi ani nemohla být, protože bychom ji neměli, jak vymáhat, avšak ne vždy je člověk schopný ji provést (nemá k tomu možnosti, není schopný fyzicky…) a zároveň, pokud se o ni pokusí, zpravidla to není tím nejhumánnějším způsobem, ale spíše takovým, jakým efektivně dosáhne výsledku.

Tuto otázku řešil i ESLP v roce 2002 v případě Pretty v. the United Kingdom. Jedná se o případ 43leté ženy, které bylo v roce 1999 diagnostikováno MND[22] v pokročilém stavu. Při této nemoci dochází k ochabování svalů, které jsou jinak ovládány vůlí, mezi které patří i svaly ovládající plicní soustavu, trávicí soustavu (osoba nemůže ani polykat či mluvit). Výsledkem je postupná paralýza celého těla, včetně nemožnosti samovolně dýchat, s následkem smrti. Nutno podotknout, že na MND neexistuje žádná léčba. Po diagnostikování této choroby se stav paní Pretty rapidně zhoršil a byla ochrnuta téměř z 90 %, nemohla srozumitelně mluvit, musela být vyživována pomocí hadičky. Nicméně její rozumové a vyspělostní schopnosti zůstaly nedotčeny, a proto si plně uvědomovala, jak budou její další dny probíhat, zvláště když věděla, že jí zbývá pouze pár měsíců života, které budou velmi vyčerpávající a spojené se ztrátou

[20] MARKOVÁ, Irena. *Evropský soud pro lidská práva a jeho vybraná rozhodnutí týkající se České republiky*. Ostrava: Key Publishing, 2008. Právo (Key Publishing). s. 8-9. ISBN 978-80-87071-56-4.
[21] Čl. 6 odst. 1 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky
[22] Motor neuron diseace = nemoc motorických neuronů

důstojnosti. Z tohoto důvodu chtěla mít moc ovlivnit, kdy a jak zemře, nechtěla se vystavovat zbytečné potupě, utrpení a hlavně strachu, co všechno nepříjemného ji bude čekat.

Stejně jako podle českého práva, tak i podle práva anglického se sebevražda nepovažuje za trestný čin, avšak asistence někomu (nápomoc) při spáchání sebevraždy už trestná je. A Pretty nebyla schopná svůj život sama ukončit vzhledem ke svému ochrnutí. Její advokát podal žádost jejím jménem k řediteli pro veřejné stíhání (Director of Public Prosecutions[23]) o zaručení trestní nestíhatelnosti manžela paní Pretty, který jí dopomůže k ukončení života. Tato žádost byla zamítnuta. Po nezdarech u vnitrostátního soudu se Pretty obrátila na ESLP v roce 2001, kdy argumentovala, že zákaz nápomoci při sebevraždě či asistované sebevraždy, porušují její práva na svobodu, život i na zákaz mučení (články 2,3,8,9 a 14 Úmluvy). Kdy protistrana tvrdila, že žádné z těchto práv nebylo porušeno, protože jsou v souladu s přípustnými výjimkami Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. ESLP jednomyslně dal za pravdu Spojenému království, že žádný z uvedených článků nebyl porušen. Ve svém vyjádření deklaruje, že článek 2 ukládá především pozitivní povinnost státu, tedy ochranu života, nikoliv negativní, čili právo na smrt, což například článek 11 Úmluvy (svoboda sdružování) obsahuje možnost být členem nějakého sdružení a zároveň nebýt nucen jím být. Tvrdí, že tento článek neovlivňuje kvalitu života tak jako článek 2. Avšak vyjádřil se i k tomu, že každý stát má právo v rámci své legislativní činnosti, definovat, co je škodlivé pro bezpečnost a život svých občanů. Je čistě na konkrétním státu, posoudit hrozící riziko a možné zneužití zmírnění všeobecného zákazu eutanazie či asistované sebevraždy. V konkrétním případě by to muselo být potvrzení ředitele pro veřejné stíhání, že manžela paní Pretty nebudou trestně stíhat, pokud by jí dopomohl k sebevraždě.[24]

Není proto diskriminací, že některé osoby mají právo na to ukončit svůj život a některé nikoliv, protože už jsou v tom stádiu, kdy sebevraždu vykonat nemohou?

V komentáři k Listině je uveden zásadní výrok. Právo na život je základní hodnotou, kterou musí stát respektovat a vytvořit legislativní rámec, který zajistí jeho ochranu i přes samostatnou vůli jedince. Z této pozice je náročné zaručit alternativní způsob, jak ukončit svůj život. Při liberálním přístupu k ukončení

[23] Ekvivalent pro státního zástupce v kontinentálním právu

[24] Case of Pretty v. the United Kingdom. In: European Court of Human Rights, 29/04/2002, application no. 2346/02 (Available at HUDOC).

života by vyvstávaly obavy ze zneužití, které nemusí vyplývat jen z ekonomického hlediska (např. dědictví), ale také sociálního. Mohlo by docházet k ukončení života místo péče o staré nebo dlouhodobě nemocné. Z koncepce ochrany života je jasné, že povinností státu je předcházet sebevraždám.[25]

S ohledem na výše zmíněný případ Pretty v. the United Kingdom a komentář k Listině shledávám, že právo a život je v rozporu s eutanazií. Nicméně v komentáři k EÚLP je uvedena výjimka v podobně nedobrovolné pasivní eutanazie. V případě, kdy nelze pacienta vyléčit a pacient již není ve stavu, kdy by byl schopný o sobě sám rozhodnout, tak právo na život není neporušeno.[26]

1.2.2. Právo na zachování lidské důstojnosti

Další důležité právo pro řešení pohledu na eutanazii je právo na zachování důstojnosti, které je nejen ukotveno v Listině ale i v Ústavě, kde o ní hovoří přímo preambule. A dokonce samotná Listina důstojnost uvádí na dvou místech, ve svém prvním a desátém článku. Subjektivní právo, důležité pro tuto práci upravuje článek 10 „*Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.“*[27] Je vidno, že důstojnost jako taková má své specifické postavení a je provázaná s ostatními právy, který každý z nás má. Komentář k Listině zmiňuje, že právo na důstojnost zastává prioritní status. Jedná se o hodnotu nadřazenou nad ostatní nehierarchicky postavená práva. Neměl by vůči němu být aplikován ani princip proporcionality, protože mu náleží nekompromisní ochrana.[28]

I Ústavní soud považuje toto právo podstatné a věnoval se mu v nálezu z roku 2008 *„Respekt a ochrana lidské důstojnosti a svobody je nejvyšším a nejobecnějším účelem práva.“*[29], který odkazuje ještě na tři roky starší nález, kde tvrdí, že právo na lidskou důstojnost zajišťuje, že se s lidmi nesmí jednat jako

[25] NECHVÁLOVÁ, L., BARTOŇ, M. čl. 6, gen. 46-48, In: HUSSEINI, Faisal. *Listina základních práv a svobod: komentář.* V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.
[26] KRATOCHVÍL, J. čl. 2, gen. 391, In: KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.
[27] Čl. 10 odst. 1 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky
[28] Kokeš, M. čl. 10, gen. 32, In: HUSSEINI, Faisal. Listina základních práv a svobod: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.
[29] Nález Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II.ÚS 2268/07

s objektem a nedotknutelnost tohoto práva poskytuje svobodu naplno využívat své osobnosti.[30]

O tom, že důstojnost má skutečně výjimečné postavení svědčí i to, že existuje samotná Charta práv umírajících neboli Doporučení Rady Evropy č. 1418/1999 O ochraně lidských práv a důstojnosti nevyléčitelně nemocných a umírajících, kde Parlamentní shromáždění Rady Evropy (PACE) vyzvalo členské státy, aby legislativně zaopatřili ochranu terminálně nemocných či umírajících osob. Charta práv umírajících je dokument, kterým jsou zachyceny práva pacientů, kteří se nacházejí v závěrečné fázi svého života. Tento dokument se snaží zajišťovat dostatečnou pozornost a péči o pacienty v této obtížné fázi jejich života a respektovat jejich přání. Mezi klíčová práva, která jsou v Chartě práv umírajících zachycena, patří právo na informovaný souhlas s léčbou, právo na výběr léčebné metody, právo na bolestivou léčbu, právo na zastavení léčby a resuscitace, právo na péči o fyzické i psychické potřeby, právo na důstojnou smrt, právo na ochranu soukromí a důvěrnosti a právo na rodinnou podporu. Charta práv umírajících je důležitý dokument, kterým jsou pacientům v této fázi života poskytnuty nezbytné záruky a ochrana. Je nutné, aby byla tato práva respektována a dodržována zdravotnickými pracovníky, ale také rodinnými příslušníky a dalšími blízkými osobami pacientů.[31]

Co je ve skutečnosti ta lidská důstojnost, že má tak specifické postavení? Je to základní ústavní hodnota a je považována za tu vrchní, protože souvisí s kvalitou života, které je ovlivněna mnoha faktory jako je zdravotní stav, zdravotní postižení, a zároveň je determinována pomocí způsobu poskytnutí sociálních či zdravotnických služeb. Z pohledu paliativní péče se můžeme bavit o čtyřech druzích za zásluhy, mravní síly, osobní identity a lidské bytosti. V této práci je pro nás důležitý pohled důstojnosti lidské bytosti, kterou člověk má celý svůj život, ale například stářím či nemocí může docházet ke ztrátě kontroly nad svým tělem, a to nejen z fyzikálního hlediska, což může být již zmíněné ochrnutí v případě paní Pretty nebo třeba inkontinence. Výsledkem nemožnosti vykonat fyzické potřeby může a zpravidla i dochází ke ztrátě důstojnosti. Příkladem nemusí být jen fyzický aspekt, ale i duševní, kdy se zvláště ve vyšším věku projevuje Alzheimerova choroba a osoba se může jejími následky dostat do

[30] Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04

[31] CHARTA PRÁV UMÍRAJÍCÍCH | Fakultní nemocnice Ostrava. FNO | Fakultní nemocnice Ostrava [online]. Copyright © Cesta domů přeložil MUDr. Zdeněk Bystřický [cit. 25.02.2023]. Dostupné z: https://www.fno.cz/informace-pro-pacienty/charta-prav-umirajicich

ponižujících situací, které současně vedou ke ztrátě důstojnosti.[32] S detailnější definicí je však problém, protože jak vidíme z rozboru výše, lidská důstojnost a vše s ní spojeno je velice úzce spjato s lidskou subjektivitou. Každý člověk je jedinečný a důstojnost vychází z jejich podstaty, z jejich myšlenkových pochodů, z jejich přemýšlení, cítění, dokonce i z toho, jak vypadají a jak se chovají. Je taktéž zjištěno, že lidé trpící nějakou chorobou či defektem mají obavu o to, jak působí na své blízké okolí. To mohu potvrdit i já ze svých vlastních zkušeností, kdy moje babička nosí umělé zuby, a pokud je na sobě nemá, cítí se zahanbeně a má ruku před pusou, abychom si toho nevšimli. Z mého pohledu je to to nejmenší a absolutně přirozené, ale pro ni to je velice choulostivá situace. Nicméně každá situace v osobě může vyvolat otázky typu: stará se o mě můj blízký jen proto, že musí, že se nedokážu sám o sebe postarat?[33]

Je třeba s lidskou důstojností pracovat rozvážně, a to zejména v případě zranitelnějších osob, což mohou být například duševně postižení lidé. Tyto osoby jsou křehčí a náchylnější a nemusí si důstojnost ani uvědomovat, ale je velmi důležité, aby byla zachována veškerá jejich práva, a především jejich důstojnost. Stejně tak musíme brát v potaz, že medicína se stále vyvíjí a díky jejím schopnostem se lidé dožívají stále úctyhodnějšího věku. Patrně i my se v budoucnu setkáme s nějakou situací, která pro nás nebude úplně důstojná. Pokud by eutanazie či asistovaná sebevražda byla u nás legální, musel by se klást zřetel na všechny definiční znaky a podmínky eutanazie v kontextu s důstojností, aby se nestalo, že absolutně zdravý člověk, který si myslí, že stářím ztratil důstojnost, má právo ukončit svůj život.[34] To by rozhodně napomáhalo tomu, že by byla eutanazie zneužívána. Pravděpodobně by byla prováděna převážně ze zištných motivů, na místo toho, abychom se snažili pomoci strádající osobě.

Zachování lidské důstojnosti není samotným argumentem, proč bychom měli legalizovat eutanazii a rozhodně není sám o sobě obhajitelný, ale to neznamená, že to nemůže být jeden z nejčastějších důvodů, pro který se žádost o eutanazii podává. Typicky v Nizozemsku většina žádostí obsahuje ztrátu důstojnosti jako důvod, který je spojený s pocitem ztráty smyslu proč žít. Zbývá si odpovědět, jaký by byl obhajitelný důvod k povolení eutanazie, bylo by to možno

[32] Důstojnost. Elearning Cesty domů [online]. Copyright © [cit. 18.01.2023]. Dostupné z: https://elearning.cestadomu.cz/elearning/pro-psychosocialni-pracovniky/dustojnost-sp/

[33] LOUČKA, Martin, Štěpán ŠPINKA a Martina ŠPINKOVÁ. *Eutanazie: víme, o čem mluvíme?*. 2., přepracované vydání. Praha: Cesta domů, 2015. s.34. ISBN 978-80-88126-08-9.

[34] ŠIMÍČEK, Vojtěch, ed. *Lidská práva a medicína*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2017. s. 63. ISBN 978-80-210-8700-2.

třeba, protože se člověk nedokáže sám o sebe postarat jako v případě paní Pretty? Anebo proto, že nechce, aby o něj někdo pečoval a staral se? Všechny tyto otázky by se musely vymezit a správně nadefinovat, aby nedošlo k porušení povinnosti státu chránit životy svých občanů. K učinění potřebných kroků nás vybízí i ESLP v jednom svých rozsudků Haas v. Switzerland, o kterém se ještě detailněji později rozepíšu.[35] Právo na zachování lidské důstojnosti není v kolizi s eutanazií, ovšem kvalitně poskytnutá paliativní péče, by měla zajistit důstojné umírání. [36]

1.2.3. Právo na autonomii a svobodu člověka

Svoboda osob a jejich rovnost v právech a důstojnosti je upraven článkem 1 v Listině, je to základní stavební prvek, který se připojuje k dalším právům, ale jako samotný v debatě o právo na eutanazii neobstojí. Používá se podpůrně, a to můžeme vidět i v rozsudcích Ústavního soudu *„Principy obsažené v těchto článcích se vztahují na všechna základní práva a svobody zahrnuté do Listiny základních práv a svobod a jsou východiskem při jejich výkladu.“*[37] Lidská autonomie není bezbřehá, končí tam, kde začíná právo jiného. Tento nález také zmiňuje, že zákonodárce má za úlohu zajistit všem adresátům práva formální rovnosti pomocí právních norem ve světle skutečnosti, že reálně existuje faktická nerovnost mezi osobami a tam, kde je mezera mezi psaným právem a řešeným případem, nechává prostor pro řešení aplikací ústavních principů.[38]

Dalo by se argumentovat, že se jedná o dobrovolné rozhodnutí zemřít, a nezasahujeme tím, do práv někoho jiného s čímž se ztotožňují i zastánci eutanazie. Jenže tomu není úplně tak, většina osob, které by chtěly umřít mají rodinu, děti, příbuzné a ti jsou součástí života tohoto člověka. Legalizace eutanázie může mít dopad na autonomii lékařů a jejich morální přesvědčení. Záleží však na konkrétním zákonu a jeho podmínkách, zda bude umožněno lékařům odmítnout provést eutanazii, pokud s ní nebudou souhlasit z etických či morálních důvodů. V některých zemích, jako je například Belgie, mají lékaři právo odmítnout eutanazii a následně musí najít jiného lékaře, který je ochoten tento akt provést. Nicméně je důležité si uvědomit, že odpovědnost lékařů spočívá

[35] Case of Haas v. Switzerland. In: European Court of Human Rights, 20/01/2011, application no. 31322/07 (Available at HUDOC).
[36] MILFAIT, René. *Etické aspekty rozhodování v péči o nevyléčitelně nemocné a umírající: souvislosti lidských práv a náboženských tradic*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2019. Studie (Národohospodářský ústav Josefa Hlávky). s. 123. ISBN 978-80-88018-24-7.
[37] Usnesení ÚS ČR ze dne 24. 10. 2000, sp. zn. I. ÚS 305/2000
[38] Nález ÚS ČR ze dne 23. 11. 2017, sp. zn. I. ÚS 2063/17

v tom, aby poskytli svým pacientům kvalitní a bezpečnou péči a aby respektovali jejich autonomii a právo na volbu. Pokud by byla eutanazie legalizována, lékaři by měli povinnost poskytnout informace a podporu pacientům, kteří by si přáli tento akt provést. Zároveň by měli být dostatečně školeni a vybaveni, aby minimalizovali rizika a zajistili důstojnost pacientů.[39]

Názory okolí mohou být pro pacienty v terminálním stavu velmi důležité a mohou mít vliv na jejich rozhodování. Někdy mohou blízcí věřit, že eutanazie je nejlepší možnost pro pacienta a mohou jej přesvědčovat, aby tak učinil. Mohou se také cítit přetíženi péčí o pacienta a hledat řešení, které by jejich břemeno zmírnilo. Je zásadní, aby byla zajištěna dostatečná podpora pro pacienty a jejich rodiny, aby se mohli vyrovnat s těžkou situací a mohli učinit své rozhodnutí nezávisle. Měli by být informováni o všech možnostech péče, včetně hospice a paliativní péče, a měli by mít přístup k odbornému poradenství a podpoře psychologů a dalších odborníků. A je nezbytné, aby se případné zákony o eutanazii zaměřovaly na ochranu pacientů a jejich práva na autonomii a volbu. Pacienti by měli mít právo na nezávislé rozhodování bez vnějšího tlaku a na dostatečnou informovanost o všech aspektech eutanazie, včetně jejích rizik a důsledků.[40]

Dalším ovlivňujícím prvkem jsou léky, které jsou pacientům podávány. Mohou působit na jejich schopnost plně rozhodovat o své léčbě a také o tom, zda chtějí ukončit svůj život. Některé léky mají sedativní účinky, což vede ke snižování bdělosti a způsobují ospalost a zmatenost. Pokud je pacient v takovém stavu, může to mít vliv na jeho schopnost zvažovat své možnosti a rozhodovat se. Je důležité, aby lékaři byli opatrní při podávání léků a aby posuzovali, zda jsou v souladu s přáním pacienta a zda neovlivňují jeho kognitivní schopnosti. Pokud je pacient v kritickém stavu, může být nutné podat léky, které ho udržují v bezvědomí nebo ulevují od bolesti. V takových případech musí být ale dodrženy přísné postupy a musí být zajištěno, že rozhodnutí o podání takových léků bylo přijato v souladu s přáním pacienta a v jeho nejlepším zájmu. Je důležité, aby pacienti měli dostatek informací o léčbě, kterou jim lékaři nabízejí, včetně vedlejších účinků léků a možností, jak se s nimi vyrovnat. Pacienti by také měli

[39] PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK, ed. *Kontroverze současné medicíny*. Praha: Mladá fronta, 2016. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. s. 253. ISBN 978-80-204-4360-1.
[40] LOUČKA, Martin, Štěpán ŠPINKA a Martina ŠPINKOVÁ. *Eutanazie: víme, o čem mluvíme?*. 2., přepracované vydání. Praha: Cesta domů, 2015. s. 34-35. ISBN 978-80-88126-08-9.

mít možnost konzultovat svá přání a obavy s lékařem a rozhodovat se o své léčbě na základě důkladné informovanosti a vědomí o svých možnostech.[41]

Ve státech, kde je povolena eutanazie, je stanovena časová podmínka, která vyžaduje, aby pacient o své vůli požádal opakovaně v určitých časových rozestupech. To může pomoci zajistit, že rozhodnutí pacienta o ukončení svého života je založeno na pečlivém a zvažovaném rozhodnutí, které není ovlivněno momentálními emocemi nebo nátlakem okolních osob. Opatření mohou pomoci zajistit, že autonomie pacienta je respektována a že rozhodnutí o ukončení života je založeno na svobodné vůli pacienta. Je však důležité mít na paměti, že i tato opatření nejsou dokonalá a mohou být překonána vnějšími faktory. Proto je důležité, aby pacienti měli přístup k dostatečné a kvalitní paliativní péči a podpůrným službám, aby se mohli rozhodnout o svém dalším postupu na základě plných informací a bez vnějšího tlaku.[42]

Zde bych ráda uvedla specifický případ řešený u ESLP, jedná se o Gross v. Switzerland, který je výjimečný právě v tom, že stěžovatelka netrpěla žádnou nemocí. Čistě a pouze chtěla ukončit svůj monotónní život, protože už ji nebavil a nemohla fungovat, tak jak dříve, jak to ve stáří chodí (pokles fyzické zdatnosti, zhoršení smyslů atp.) Zkrátka zdravý člověk „trpící stářím“ žádající o eutanazii, jak jsem již zmínila v předchozí kapitole. Stěžovatelka narozena v roce 1931, v té době osmdesátiletá, již několik let prohlašovala, že si přeje ukončit svůj život. Rozhodla se, že ho ukončí pomocí látky pentobarbitalu sodného[43], protože se stává postupem času stále slabší a nechce trpět úpadek svých schopností. Kontaktovala tak asociaci EXIT, která ve Švýcarsku provádí asistované sebevraždy, aby ji poskytli pomoc, ale ti jí odpověděli, že bude komplikované najít lékaře, který jí poskytne předpis pro tuto smrtící látku. Musela si nechat udělat odborný posudek od psychiatra, že je kompletně psychicky v pořádku a je schopna sama o sobě rozhodovat, ale sám jí předpis na látku nevystavil s odůvodněním, že se nechce pasovat do role odborného lékaře. Stěžovatelka tak požádala několik dalších lékařů, kteří její výzvu odmítli a neuspěla ani u zdravotního úřadu kantonu Curych. Svoji stížnost na to konto předali ke správnímu soudu a opět neúspěšně s argumentací, že v psychiatrickém posudku

[41] PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK, ed. *Kontroverze současné medicíny*. Praha: Mladá fronta, 2016. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. s. 253. ISBN 978-80-204-4360-1.
[42] MILFAIT, René. *Etické aspekty rozhodování v péči o nevyléčitelně nemocné a umírající: souvislosti lidských práv a náboženských tradic*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2019. Studie (Národohospodářský ústav Josefa Hlávky). s. 140. ISBN 978-80-88018-24-7.
[43] Látka zpomalující činnost mozku a nervového systému používající se k popravám lidí.

nebylo zváženo, zda stěžovatelka trpí nějakou nemocí, která by odůvodňovala předpoklad, že se blíží konec jejího života a samotné její přání nebylo důvodem, pro který by měl být vydán lékařský předpis. Všechny orgány, u kterých svůj případ ve Švýcarsku řešila, ji odmítli, a tak se v této situaci obrátila na ESLP se stížností, že jí bylo porušeno právo na respektování soukromého a rodinného života, které je zakotveno v článku 8 Úmluvy. Rozhodnutí ESLP bylo vydáno v roce 2013, kde se kulantně vyhýbá samotné otázce práva na sebevraždu stejně jako v případě Pretty v. the United Kingdom, ale potvrdil porušení daného článku. Zajímavé ale na tomto případu je, že stěžovatelka nakonec obdržela lékařský předpis na smrtící látku, a to již v roce 2011 a poté ukončila svůj život. Avšak ESLP se o této skutečnosti dozvěděl až v roce 2014, proto rozhodnutí vydal. Rozhodnutí ale nenabylo právní moci, a nakonec bylo rozhodnuto, že je stížnost nepřípustná.[44] Tento poněkud unikátní výsledek celého jednání ESLP mě nabádá k otázce, pokud právo na život v sobě nenese negativní právo tedy právo na smrt, ale skrývá se v právu na soukromý a rodinný život (ESLP by ho jinak potvrdil), jestli bychom skutečně neměli mít možnost se takto rozhodnout a odejít, kdy budeme chtít my a nečekat na to, „až to přijde."

Právo na autonomii a svobodu člověka rozhodně není v rozporu s eutanazií. V kombinaci s právem na zachování lidské důstojnosti by mohlo tvořil silný argument pro umožnění eutanazie. Nicméně převyšují faktory, které mohou rozhodnutí osob ovlivnit a tím umožnit zneužívání eutanazie.

1.2.4. Právo na soukromý a rodinný život

V předchozí kapitole jsem zmínila případ, kdy se lidé obracejí na ESLP s porušením práva na soukromý a rodinný život, a proto se mu chci v této práci také věnovat. V Listině je společně upraveno právo na ochranu na rodinného a soukromého života v článku 10 odst. 2 *„Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života."*[45], ale můžeme najít samostatně úpravu soukromí v článku 7 Listiny „*Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena.*"[46] Svoboda se ale ovšem prolíná celou Listinou a jejími články, hovoří o svobodě pohybu a pobytu, o svobodě myšlení,

[44] Case of Sanles Sanlas v. Spain. In: European Court of Human Rights, 26/10/2000, application no. 48335/99 (Available at HUDOC).
[45] Čl. 10 odst. 2 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky
[46] Čl. 7 odst. 1 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky

náboženského vyznání, projevu atd. Lidská svoboda jako taková je pomyslným stavebním kamenem, také proto se Listina jmenuje tak jak se jmenuje „základních práv a svobod“.

Pojem soukromí je natolik specifické, že jej prakticky nelze definovat stejně jako důstojnost. Důvodem, proč tomu tak je, že obsahuje mnoho různorodých aspektů zasahujících do psychické a fyzické integrity osoby. Charakteristickým rysem je pro tento pojem jeho proměnlivost v čase. Původně se soukromí vztahovalo pouze na institut jednotlivce, později se rozšířilo do sfér společenských vztahů. Právo na soukromí má zajistit možnost sebeurčení v tom smyslu, že člověk bude moci rozhodovat sám o sobě.[47] To je potvrzeno i judikaturou ESLP vycházející z článku 8 Úmluvy *„Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“*[48]

Kombinace těchto práv byla totiž řešena v nemálo známém případu Sanles Sanles v. Spain, kde španělský občan pan Sampedro, který byl od nehody z roku 1968 tetraplegikem[49]. Bylo mu pouhých 25 let, kdy skočil z útesu hlavou napřed a narazil do skály načež si zlomil krční obratel. Po skoro 30 letech, kdy veřejně prohlašoval, že chce ukončit svůj život, po neúspěšných bojích se španělskými soudy, vyčerpaný požádal jedenáct osob pod rouškou anonymity, aby mu dopomohli umřít. Každá z osob měla svou specifickou roli, ale dostatečně bezvýznamnou na to, aby nemohla být trestně stíhána (obstarání kyanidu draselného, položení sklenice s vodou na stolek, přidání brčka do skleničky atd.). Posledním krokem bylo to, že bylo vše zdokumentováno a Sampedrova smrt byla nahrána veřejně dostupnou sociální síť YouTube, kde záznam usměvavého Sampedra konsternovala širokou katolickou veřejnost ve Španělsku. Začalo trestní stíhání s oněmi jedenácti účastníky, avšak nepodařilo se prokázat jejich trestní odpovědnost a soudy případ zamítly.[50] Stížnost před ESLP podala Sampedrova švagrová, kdy jí domácí Ústavní soud odmítl pokračovat jako právní nástupce v odvolání. Ve stížnosti stěžovatelka uvádí porušení čl. 2, 3, 5, 6, 8, 9 a 14 Úmluvy, což jsou mimo jiné právo na život, právo na svobodu a právo na respektování soukromého a rodinného života.

[47] Kokeš, M. čl. 10, gen. 1-4, In: HUSSEINI, Faisal. Listina základních práv a svobod: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.
[48] Čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.
[49] Ochrnutí horních i dolních končetin způsobené následkem úrazu
[50] The faces and laws behind the euthanasia debate in Spain. esanum | the social network for physicians [online]. Copyright © [cit. 25.01.2023] Dostupné z: https://www.esanum.com/today/posts/the-faces-and-laws-behind-the-euthanasia-debate-in-spain

Stěžovatelka namítala, že žádost pana Sampedra o lékařskou pomoc, aby ukončili jeho život, patří pod právo na soukromý život a omezení obsažená ve španělském trestním zákoníku jsou v rozporu s jeho právy. Nutno dodat, že eutanazie byla ve Španělsku zlegalizována až v roce 2021. Dále argumentovala tím, že život Sampedra nebyl důstojný, protože jeho plné ochrnutí mu způsobovalo pouze utrpení a stát neoprávněně zasahoval i do práv na jeho svobodu a jeho svobodu svědomí. Současně uvedla paradox, se kterým se já velmi ztotožňuji a to, že sebevražda je státem respektovaná, ale nápomoc invalidovi k sebevraždě je protiprávní. Stejný problém je i v případě paní Pretty v. United Kingdom. Oba lidé vyslovovali přání umřít, ale nemohli spáchat sebevraždu. Konečné rozhodnutí u ESLP bylo bohužel to, že žaloba není přípustnou z toho důvodu, že paní Sanles (švagrová) nemůže jednat jménem pana Sampedra, protože není osobou, která pociťuje újmu na svých právech tzn. osobou poškozenou. ESLP je oprávněn řešit pouze stížnosti, které přímo zasahují práva jednotlivce.[51] Stejně jako v případě Gross v. Switzerland, kdy stěžovatelka, chtěla, aby byla stížnost přes ESLP dořešena a ESLP by uznal, že by měla nárok na poskytnutí smrtící látky, tak i tento případ měl sloužit k jistému precedentu pro ostatní případy, kdy nemohoucí lidé, chtějí ukončit svůj život. Případ Sanles Sanles v. Spain sice nebyl úspěšný, ale jeho medializace otevřela prostor pro diskuse v silně katolické zemi, a nakonec se setkaly s úspěchem a v roce 2021 skutečně došlo ke schválení zákona o eutanazii (LO 3/2021)[52].

Obdobné případy byly řešeny jak v Německu, tak ve Švýcarsku, chtěla bych zde zmínit dva významné případy a to Haas v. Switzerland a Koch v. Germany. V případě Koch v. Germany se jednalo o podobnou situaci jako s panem Samperem, kdy jeho manželka byla absolutně nesoběstačná z důvodu kompletní paralýzy těla (senzomotorická kvadruplegie) potom, co v roce 2002 upadla na prahu dveří. Paní Koch musela být napojena na plicní ventilaci a byla vyžadována neustálá péče od ošetřujícího personálu a trpěla křečemi. Odhadovanou délku života jí lékaři vyměřili na nejméně 15 let, s čímž nesouhlasila, protože nechtěla trpět tyto muka a chtěla spáchat sebevraždu. Obrátila se společně s manželem na organizaci Dignitas, která stejně jako organizace EXIT pomáhá osobám s asistovanou sebevraždou. V roce 2004

[51] Case of Sanles Sanles v. Spain. In: European Court of Human Rights, 26/10/2000, application no. 48335/99 (Available at HUDOC).

[52] The faces and laws behind the euthanasia debate in Spain. esanum | the social network for physicians [online]. Copyright © [cit. 25.01.2023] Dostupné z: https://www.esanum.com/today/posts/the-faces-and-laws-behind-the-euthanasia-debate-in-spain

požádala o smrtící dávku pentobarbitalu sodného, kdy ji žádost byla zamítnuta s tím, že je v rozporu s účelem zákona o omamných látkách. Tato látka je totiž poskytována pouze v případě, kdy jde o podporu života nebo udržení pacienta na živu. Bylo podáno odvolání a mezitím manželé cestovali přes 10 hodin (paní Koch musela být převážena na nosítkách v leže) do Curychu, kde za asistence organizace Dignitas spáchala sebevraždu. Spolkový ústav poté potvrdil své rozhodnutí a zmínil, že článek 8 nemůže být vykládán tak, že má napomáhat k sebevraždě a zdůraznil povinnost státu chránit životy svých občanů nikoliv obráceně. V průběhu dalšího řízení bylo panu Kochovi sděleno, že není aktivně legitimován stejně jako v předchozích případech, co jsem již uvedla, nemá právo obrátit se s žádostí na poskytnutí smrtící látky, protože osobní práva jsou nepřenositelná, nezadatelná, nezcizitelná a co je důležité, tak nebyl porušen článek 8 Úmluvy, protože rozhodnutí se netýkala společného života partnerů. Spor byl přenesen před ESLP, ten víceméně argumentaci německých soudů potvrdil a prohlásil stížnost za nepřijatelnou, ovšem oproti původnímu rozhodnutí soudů potvrdil porušení článku 8 Úmluvy, a přiznal stěžovateli náhradu za nemajetkovou újmu za utrpení manželky kvůli nechtěnému prodloužení jejího života a majetkovou ve výši necelých 30 000 EUR. Soud jako v případech předtím konstatoval, že nerozhoduje, jestli má stát umožnit či neumožnit přístup ke smrtící látce.[53] Ve svém odůvodnění odkazuje nejen na rozsudek Pretty v. United Kingdom, ale i Haas v. Switzerland, který je odlišný od předchozích případů, které jsem zmínila, protože stěžovatel nebyl ochrnutý, nýbrž trpěl bipolární afektivní poruchou přes 20 let a během té doby se dvakrát pokusil spáchat sebevraždu a byl několikrát umístěn v psychiatrické léčebně. Jeho nemoc byla komplikovaná, těžko léčitelná a neumožňovala mu důstojně prožívat jeho život. Požádal stejně jako v přechozím případě společnost Dignitas o pomoc, ale neúspěšně, protože mu lékaři odmítli předepsat smrtící látku. Což považoval za rozpor se svým právem na respektování soukromého života a obrátil se na ESLP.[54] Soud stížnost zamítnul s tvrzením, že k porušení článku 8 nedošlo a zdůraznil, citlivost této otázky, kterou ponechává v gesci jednotlivým státům.

Ve výše uvedených případech dochází k rozporu mezi právem na autonomii a právem na sebeurčení. Podle článku 2 Úmluvy musí stát zajistit, aby

[53] Case of Koch v. Germany. In: European Court of Human Rights, 19/07/2012, application no. 497/09 (Available at HUDOC).
[54] Case of Haas v. Switzerland. In: European Court of Human Rights, 20/01/2011, application no. 31322/07 (Available at HUDOC).

nedocházelo ke zneužívání asistované sebevraždy. Ochrannou před zneužitím je umožnění přístupu ke smrtící látce pouze s lékařským předpisem.[55]

Nezbývá nic jiného než potvrdit, že právo na soukromí je v kolizi s eutanazií. Sice obsahuje právo jedince na sebeurčení, ale zároveň chrání právo na život, což je zmíněno i v článku 8 odst. 2 Úmluvy „*Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu … ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“*[56] Je nutno posuzovat tato dvě práva dohromady a právo na život je s eutanazií v rozporu.

1.2.5. Právo na svobodu myšlení a svědomí

S otázkou, kterou jsem si položila souvisí další základní právo na svobodné myšlení a svědomí. Všechny výše zmíněné rozsudky ESLP mají společné tvrzení o tom, že osoba má právo svobodně se rozhodnout o tom, jakým způsobem a kdy zemře. Právo na svobodu myšlení je základní lidské právo, které zahrnuje právo svobodně myslet, mít vlastní názory, přesvědčení a přání a vyjadřovat je bez omezení ze strany státu nebo jiných subjektů. Jedná se o základní právo, které je klíčové pro ochranu osobní svobody a autonomie. Svoboda myšlení zahrnuje právo na náboženské a ateistické vyznání, politické názory, svobodu projevu a uměleckou svobodu.[57] Svoboda myšlení není absolutní a může být omezena za určitých okolností, například v případě, kdy jsou názory spojovány s trestnou činností. V judikatuře českého soudu i ELSP je požadavek, aby tyto názory měly jistou míru vážnosti, průkaznosti, pospolitosti a dlouhodobosti.[58]

Komplikace nastává ve chvíli, kdy se musíme podívat na případ z opačné strany (ze strany lékaře). Lékař je taktéž osoba s možností svobodně se rozhodovat, svobodně myslet a svobodně uvažovat. Navíc je vázán v České republice etickým kodexem a lékařským slibem obsaženým v jeho preambuli, který vychází z Hippokratovy přísahy. O kodexu detailněji zmíním později.

---

[55] KRATOCHVÍL, J. čl. 8, gen. 902, In: KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

[56] Čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

[57] Čl. 15 odst. 1 ústavního zákona č. 2 /1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky., Čl. 9 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

[58] Rigel, F. čl. 15, gen 8, In: HUSSEINI, Faisal. Listina základních práv a svobod: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

Paní Pretty ve své stížnosti k ESLP použila argument, že věřila článku 9 Úmluvy, kdy svoboda myšlení ctila například také veganství. Paní Pretty byla přesvědčená, že pokud jí pomůže manžel, nemůže být trestně stíhán. Soud uvedl, že může věřit cnosti asistované sebevraždy. Nemůže však do tohoto přesvědčení zahrnovat požadavek na beztrestnost jejího manžela, protože je to v rozporu s trestním zákonem. Samotné právo nebylo porušeno a nemůže být jako samotné základ pro argumentaci legalizace eutanazie.[59]

Otázkou je, pokud svoboda rozhodování může být ovlivněna terminálním stavem nemoci nebo názorem druhých, jestli při tvorbě názoru nemůže dojít taktéž ke zkreslení úsudku. Domnívám se, že ano. V tom případě je vhodnější volbou paliativní péče, která zajišťuje mimo jiné poradenství z řad různých odborníků. Z výše uvedeného právo na svobodu myšlení nelze uvádět jako důvod pro umožnění eutanazie.

1.2.6. Zákaz diskriminace

Zákaz diskriminace znamená, že je zakázáno neoprávněně rozlišovat mezi lidmi na základě určitých kritérií, jako jsou například rasa, pohlaví, náboženství, sexuální orientace, věk, postižení nebo jiné osobní charakteristiky. Tento zákaz je důležitý pro ochranu lidských práv a zajištění rovných příležitostí pro všechny.[60] Zákaz diskriminace vychází z principu rovnosti[61]. Pokud jsou si všichni rovni, neměli by mít všichni stejný nárok na to ukončit svůj život? Postižení nemohou jen tak spáchat sebevraždu, jsou tím tedy diskriminováni?

Při tvrzení před ESLP, že došlo k diskriminaci, musí stěžovatel určit, vůči jakému právu došlo k diskriminaci. Z čehož vyplývá, že článek 14 není samostatný, ale váže se na další práva garantované Úmluvou.[62]

Porušení článku 14 Úmluvy řešil případ Sanles Sanles v. Spain. Stěžovatelka se explicitně vyjádřila, že je přímo paradoxní, že rozhodnutí spáchat sebevraždu je v pořádku, ale pomoci invalidovi je trestné. Tvrdila, že se jedná o zásah do práva, které neumožňuje rovnost mezi invalidními a neinvalidními

[59] Case of Pretty v. the United Kingdom. In: European Court of Human Rights, 29/04/2002, application no. 2346/02 (Available at HUDOC).
[60] Čl. 3 odst. 1 ústavního zákona č. 2 /1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky., Čl. 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.
[61] Čl. 1 ústavního zákona č. 2 /1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky.
[62] Bartoň, M. čl. 3, gen 15, In: HUSSEINI, Faisal. Listina základních práv a svobod: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

osobami. Jelikož stěžovatelka nebyla oprávněná podat stížnost, ESLP ji zamítnul a nevyjádřil se k věci.[63]

Naštěstí případ Pretty v. United Kindom argumentoval stejným článkem, kde se opírali o starší rozhodnutí Thlimmenos v. Greece (2000), kde soud uvedl, že se jedná o porušení článku 14, pokud se v analogických případech jedná s osobami odlišně bez dostatečného odůvodnění. Soud opakovaně s referencí na případ Van Raalte v. Netherlands (1997) ovšem rozhodl, že článek není autonomní a má účinek pouze ve vztahu k požívání práv a svobod ostatních podstatných ustanovení Úmluvy. To znamená, vzhledem k prohlášení ostatních článků za neporušené, že ani tento článek porušen nebyl. Soud dále uvedl, že existuje tenká hranice mezi lidmi, kteří jsou a nejsou schopni spáchat sebevraždu bez pomoci. Zabudování výjimky pro osoby, které nebudou schopny samy spáchat sebevraždu, by narušilo ochranu života.[64]

Nemyslím si, že by tím ochrana života byla narušena. ESLP několikrát ve svých rozhodnutích uvedl, že vzhledem k citlivosti problematiky ponechává na uvážení státu, jestli povolí eutanazii. Jen je potřeba specifikovat podmínky, za kterých by byla přípustná. To by ale mohlo hraničit s diskriminací, protože podstoupit eutanazii, by mohly např. pouze osoby v terminálním stádiu nemoci, nikoliv osoby trpící psychickou nemocí jako v případě Haas v. Switzerland.

Nicméně jak vyplývá z této kapitoly, zákaz diskriminace nelze považovat za argument sloužící k prosazení legalizace eutanazie.

[63] Case of Sanles Sanlas v. Spain. In: European Court of Human Rights, 26/10/2000, application no. 48335/99 (Available at HUDOC).
[64] Case of Pretty v. the United Kingdom. In: European Court of Human Rights, 29/04/2002, application no. 2346/02 (Available at HUDOC).

2. Současná právní úprava v České republice

Česká republika patří mezi ty státy, které nepovolují eutanazii ani asistovanou sebevraždu. Právní řád obsahuje zákony, které chrání právo na život a upravují případné postupy, aby nedošlo k jeho porušení. Na právní úpravu lze nahlížet z několika rovin, a to z práva ústavního, trestního, občanského a také přímo z pohledu Etického kodexu České lékařské komory.

Otázkou je, jestli v České republice skutečně eutanazie svým způsobem neexistuje. V praxi se lze setkat s pojmem tichá eutanazie, což je proces kdy se lékař s rodinou pacienta dohodnou na ukončení léčby, a tím i na ukončení života pacienta. Tento postup není v souladu s platnými právními předpisy, neboť eutanazie je v České republice trestná. Tichá eutanázie je také neslučitelná s etickými a morálními principy, protože neumožňuje pacientovi rozhodnout se o svém vlastním životě. Ale například odpojení pacienta od přístrojů, které by jinak zabezpečovaly jeho vitální funkce, je možné pouze za případu, kdy je prokázáno, že u osoby nastala mozková smrt.

S tichou eutanazií se tedy můžeme setkat v případech, kdy se pacient nachází v terminálním stadiu nemoci a utrpení pacienta nelze zmírnit. Je důležité si uvědomit, že existují alternativní přístupy k léčbě pacientů v terminálním stadiu nemoci, jako je paliativní péče a hospicová péče, které umožňují pacientovi odchod z tohoto světa důstojným způsobem, bez násilného ukončení života. Tyto přístupy respektují lidskou důstojnost a umožňují pacientovi a jeho rodině přijmout skutečnost, že smrt je přirozenou součástí života a může být prožita důstojným a klidným způsobem. Přesto se však stále debatuje o eutanazii z důvodu reálné nedostupnosti poskytnutí těchto služeb nebo jejich kvality.[65]

2.1. Ústavněprávní rovina

Při pohledu na eutanazii z ústavněprávní roviny se setkáme se dvěma součástmi ústavního pořádku, a to Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod, kterou jsem již uváděla v kapitole první. Většinu práv a svobod

[65] Eutanazie není ani tak otázkou právní, jako spíš etickou... - Jičínský deník. Jičínský deník - informace, které jsou vám nejblíž [online]. Copyright © [cit. 09.02.2023]. Dostupné z: https://jicinsky.denik.cz/zpravy_region/eutanazie-neni-ani-tak-otazkou-pravni-jako-spis-etickou-20160619.html

nalezneme samozřejmě v Listině, která ve své hlavě druhé obsahuje práva a svobody spojené s lidským životem (právo na život, nedotknutelnost osoby, osobní svoboda, svoboda soukromého a rodinného života, zákaz nucených prací a služeb, právo na zachování lidské důstojnosti, nedotknutelnost obydlí, listovní tajemství, svoboda pohybu a pobytu, svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání). Garantuje nám současně ochranu práv zaručených přijatými mezinárodními smlouvami.

Důležité je, že právem na život se rozumí ochrana lidského života, jak jsme si již vysvětlili v kapitole první, a nelze ji vysvětlovat negativně, jako právo na smrt. Výjimkou by však mohl být článek 6 odst. 4 Listiny ukotvující beztrestnost za situace, kdy to zákon přímo stanoví. Je to formulace, která nechává prostor pro další právní uvážení tvůrců právních norem. Eutanazii přímo nezakazuje ani budoucí možnost legalizace nevylučuje.

Z ochrany základních práv a svobod garantovaných ústavními zákony a mezinárodními smlouvami vychází všechna ustanovení jiných právních odvětví, která dále rozvíjí ochranu zmíněných práv.

2.2. Trestněprávní rovina

Trestní zákoník, jinak také zákon č. 40/2009 Sb. (dále „TZ“), upravuje ve zvláštní části (hlava první) trestné činy proti životu. Z toho vyplývá, že stejně jako v právu ústavním je lidský život nejdůležitější společenskou hodnotou pro právní stát a je potřeba jej chránit. Trestné činy proti životu jsou kategorizovány jako zločiny, což jsou závažnější trestné činy s úmyslným zaviněním a trestem odnětí svobody s dolní hranicí nad 5 let.[66] Eutanazie ani asistovaná sebevražda v České republice není legální, a proto by byla posuzována jako trestný čin vraždy dle § 140 trestního zákoníku nebo dle § 141 zabití.

Vražda je nejzávažnější trestný čin proti životu, který se dále strukturalizuje na základní skutkovou podstatu (§ 140 ods. 1 TZ) a kvalifikovanou skutkovou podstatu (§ 140 ods. 2 TZ) z níž plyne ještě přísnější trestní sazba[67], oproti tomu zabití je privilegovaná skutková podstata, která naopak za podmínek dané touto normou, umožňuje užití nižší trestní sazby, než by tomu bylo u vraždy.

[66] KUCHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část.* V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. s 3-4. ISBN 978-807400-047-8.
[67] Tamtéž, str. 7

Privilegujícím znakem by bylo omluvitelné hnutí mysli, což je neurčitý právní pojem a nechává prostor volnému uvážení v konkrétním případě. Pokud by byl člověk usmrcen z jistého spásného projevu milosrdenství, mohl by se tento skutek posuzovat jako zabití.[68] Obě skutkové podstaty mohou být naplněny jak formou komisivní tak omisivní, jako konáním (aktivní podání látky způsobující usmrcení) i opomenutím (nepodání léku pacientovi) dle § 112 TZ. Aktivní eutanazii bychom každopádně posuzovali podle § 140 odst. 2 TZ, kdy by na základě žádosti, a tedy po předchozím uvážení, byla vykonána. Trestní právo je v tomto ohledu přísně nastaveno, avšak vždy záleží na individuálním posouzení každého jednotlivého případu.

Trestní zákoník neopomenutelně upravuje variantu v případě u nás nelegální asistované sebevraždy, a to trestný čin dle § 144 účast na sebevraždě *„Kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, bude potrestán, došlo-li alespoň k pokusu sebevraždy, odnětím svobody až na tři léta.“*[69] Zde se musí jednat čistě o komisivní čin a samotná osoba, která si život vezme, se nedopouští trestného činu, ale pachatelem je právě ten, kdo navede či dopomůže ke spáchání sebevraždy. Stačí, aby se osoba pouze pokusila o spáchání sebevraždy, a čin naplní skutkovou podstatu trestného činu. Ale i v těchto případech se může stát, že věc bude posuzována jako vražda či zabití (např. když se dva lidé vzájemně domluví na spáchání sebevraždy), anebo naopak ku příkladu při použití alternativní léčby nebo transplantace orgánu, které nese riziko úmrtí, se využívá svolení poškozeného (§ 30 TZ). To může mít vliv na uložení nižšího trestu, než zákon dovoluje (§ 58 odst. 1 TZ – mimořádné snížení trestu), pokud postačí k nápravě pachatele.[70] Zákonodárce myslel i na možnost, kdy by osoba dala výslovný souhlas k přímému usmrcení, a to nelze považovat za svolení poškozeného.

V trestním zákoníku jsou v obecné části upraveny polehčující okolnosti, které jsou v § 41 TZ demonstrativně vyčteny a soud může k těmto okolnostem při posuzování skutku přihlédnout. Primárně by se jednalo o spáchání trestného činu ze soucitu (§ 41 písm. b) TZ). Oproti tomu však stojí i § 42 o přitěžujících okolnostech, které by soud mohl taktéž aplikovat, pokud by již nebyly součástí konkrétní skutkové podstaty trestného činu. Nemůže považovat za přitěžující

[68] Tamtéž, str. 17-18
[69] § 144 odst. 1 zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
[70] KUCHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část.* V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. s 23-24. ISBN 978-807400-047-8.

okolnost, pokud bude vražda spáchána s rozmyslem, protože § 140 odst. 2 TZ tuto přitěžující okolnost již v sobě nese.

Nutno připomenout, že trestní právo chrání všechny bez ohledu na jejich zdravotní stav či jiné faktory. Chrání i osoby smrtelně zraněné či nemocné. To znamená, že vražda, respektive úmyslné usmrcení druhé osoby, bez ohledu na to, zda je nemocná nebo zdravá, je obecně trestná, proto i usmrcení z útrpnosti alias eutanazie je nelegální. Právní ochrana končí až smrtí, která musí být smrtí biologickou (cerebrální), tzv. mozkovou smrtí, a je vyloučeno, že by šlo obnovit životní funkce. Oproti tomu, pokud se pacient bude nacházet ve stavu klinické smrti, není to považováno za smrt jako takovou, protože může nastat vzhledem k progresu lékařské vědy okolnost, kdy bude možné obnovit životně důležité funkce a tím i zachránit jeho život.[71]

Oproti trestněprávní rovině, která ochraňuje životy i osob smrtelně nemocných, stojí jednání spočívající v pomoci od bolesti a utrpení ale bez krácení délky života. To je v absolutním souladu de lege artis, tedy zcela legální, protože se jedná pouze odstraňování útrap a zachovávání lidské důstojnosti. O tom budu pojednávat v samotné podkapitole později. Stavovské předpisy lékařů, jakož je jejich etický kodex, přímo eutanazii a asistovanou sebevraždu vylučují. Na rozdíl od některých našich sousedních států, které jisté formy eutanazie povolily se docela často spekuluje o přidání privilegované skutkové podstaty trestného činu stejně jako v případě vraždy novorozeněte matkou (§ 142 TZ). Tato inspirace přišla opět od našich sousedů, ku příkladu je usmrcení na žádost upraveno v rakouském trestním zákoníku v § 77, stejně tak ji upravuje i německý trestní zákoník v § 216 i švýcarský trestní zákoník ve článku 114.[72] Mohlo by se říct, že je zvláštní, že Německo i Švýcarsko povoluje asistovanou sebevraždu, ale jejich trestní zákoníky obsahují tuto skutkovou podstatu. Opak je pravdou, je to v souladu, protože musíme brát v potaz, že eutanazie je opravdu něco jiného než asistovaná sebevražda, a je i chtěné, aby taková úprava v zákoníku byla. *„Ist jemand durch das ausdrückliche und ernstliche Verlangen des Getöteten zur Tötung bestimmt worden, so ist auf Freiheitsstrafe von sechs Monaten bis zu fünf Jahren zu erkennen.“*[73]je citace z německého trestního zákoníku § 216 odst. 1,

[71] Tamtéž, str. 13
[72] KUCHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část.* V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. s. 15-16. ISBN 978-807400-047-8.
[73] dejure.org - Gesetze und Rechtsprechung [online]. Copyright © [cit. 09.02.2023]. Dostupné z: https://dejure.org/gesetze/StGB/216.html

která v překladu znamená, trestem odnětí svobody v rozmezí šesti měsíců až pěti let se potrestá ten, kdo na výslovnou žádost usmrtí osobu. Asistovaná sebevražda není aktem aktivním, lékař či jiná osoba pouze dohlíží/asistuje nikoliv aktivně usmrtí pacienta, detailnější rozdíl jsem již vysvětlila v první kapitole. Proto si myslím, že ruku v ruce s legalizací asistované sebevraždy, by muselo být i legislativní ošetření usmrcení na žádost, pokud by nebylo možné legalizovat samotnou eutanazii. Český trestní zákoník, respektive osnovy připravovaných zákoníků v minulém století, již privilegovanou podstatu obsahovaly a taktéž osnova z roku 2004-2006 v ustanovení §115, které se textací přibližovalo zmíněné německé úpravě. Podmínkou bylo, aby se jednalo o smrtelně nemocnou osobu nebo nevyléčitelné onemocnění a usmrcení nastalo až po vážně míněné žádosti. Žádost mohla podat pouze plnoletá osoba, která nebyla omezena na svéprávnosti a netrpěla duševní poruchou. Specifikem oproti ostatním úpravám bylo, že usmrcení bude provedeno ze soucitu.[74]

Takový návrh byl strohý oproti například švýcarské úpravě a osobně nesouhlasím s tím, aby osoby trpící duševní chorobou nemohly žádat o ukončení života. V již zmíněném případu Haas v. Switzerland bylo zamítnuto poskytnutí smrtící látky i přes to, že se stěžovatel o sebevraždu dvakrát pokusil. Ano, může to být kontroverzní a odpůrci mohou tvrdit, že to bylo tím, že nebral předepsané léky, a kdyby léčbu dodržoval, tak by byl se svým životem spokojen. Avšak já tvrdím, že i kdyby řádně dodržoval léčbu, nemusel mít kvalitní a důstojný život. Otázkou by v tom případě bylo, jestli je to skutečně nemocí nebo jiným aspektem v jeho životě, který se léčbou ovlivnit nedal. Každopádně si myslím, že privilegovaná skutková podstata by se měla do trestního zákoníku zahrnout, aby případy eutanazie nebyly posuzovány jako vražda.

2.3. Zákon o zdravotních službách

V důvodové zprávě k občanskému zákoníku je uvedeno, že otázky z okruhu zásahu do osobní integrity mohou upravovat speciální zákony, které dle zásady „lex specialis derogat legi generali“ mají při aplikaci přednost. Jedním

[74] KUCHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část*. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. s. 16. ISBN 978-807400-047-8.

z těchto zákonů je zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (dále jen „zákon o zdravotních službách“).[75]

Zákon upravuje druhy zdravotní péče podle času a účelu, jehož součástí je i ošetřovatelská *„rozvoj, zachování nebo navrácení soběstačnosti; její součástí je péče o nevyléčitelně nemocné, zmírňování jejich utrpení a zajištění klidného umírání a důstojné přirozené smrti“*[76] a *„paliativní péče, jejímž účelem je zmírnění utrpení a zachování kvality života pacienta, který trpí nevyléčitelnou nemocí“*[77]a lze je poskytnout opět jen s informovaným souhlasem, který pacient dobrovolně udělil. Mimo jiné mu služby mají být poskytovány tak, aby byla zachována jeho úcta, důstojnost, a má se k němu přistupovat ohleduplně a respektovat jeho soukromí a rodinný život.[78] To jsou pravidla, která jsou nastavená již v Listině a zákon to zde víceméně jen potvrzuje.

2.4. Občanskoprávní rovina

V rámci první kapitoly jsem rozebírala základní práva, která mohou být rozhodováním o eutanazii narušena. Nepochybně je to právo na důstojný život, který je jednou z klíčových hodnot pro stát a jeho právní řád.[79] S tím je spojené právo na duševní a tělesnou integritu, kterou nám zaručuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“) v § 91 *„Člověk je nedotknutelný.“*[80] Zasáhnout do osobní integrity lze jen a pouze s informovaným souhlasem[81] dotčené osoby. Ovšem i občanský zákoník chrání právo na život a neumožňuje negativní formu výkladu tohoto práva, a tím pádem souhlas není platný, pokud osoba souhlasí, aby mu bylo ublíženo či aby byl usmrcen.[82] Je to

[75] Vláda: *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb.,* občanský zákoník, č. 89/2012. s. 64. [online] [cit. 10.02.2023]. Dostupné online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf

[76] § 5 odst. 2 písm. g) zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

[77] § 5 odst. 2 písm. h) zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

[78] § 28 zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

[79] Vláda: *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb.,* občanský zákoník, č. 89/2012. s. 45. [online] [cit. 10.02.2023]. Dostupné online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf

[80] § 91 zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

[81] Informování o povaze zásahu a jeho možných následcích

[82] § 93 odst. 1 zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

jedno ze základních pravidel, která jsou spojena s ústavním principem nedotknutelnosti osoby.[83]

Občanský zákoník nechrání jen samotné právo na život, ale upravuje současně institut péče o zdraví, kdy po uzavření smlouvy mezi poskytovatelem a příkazcem, je poskytovatel povinen se mimo jiné snažit o zlepšení či udržení zdravotního stavu ošetřovaného.[84]

Z uvedeného vyplývá, že občanský zákoník se staví proti legalizaci eutanazie či asistované sebevraždy. A muselo by dojít k revizi ustanovení, aby nebyly s případným zákonem o eutanazii v rozporu.

2.4.1. Informovaný souhlas

Souhlas pacienta k poskytovaným službám je nedílnou součástí, bez kterého by se zasahovalo do integrity osoby. Jak jsem uvedla v předchozí kapitole pacient se může svobodně rozhodnout, jestli chce těchto služeb využívat. Musí být zároveň poučen, co všechno konkrétní péče obnáší, jako je jeho diagnóza, mít možnost vyjádřit se k jednotlivým úkonům, jaká jsou jeho další práva atp. Vše pro něj pochopitelným způsobem.[85] Potvrzuje to tzv. informovaným souhlasem, který je v písemné formě a může ho vzít kdykoliv zpět.[86] Oproti tomu pacient musí vždy podat písemný souhlas známý pod pojmem revers, pokud s poskytnutím zdravotnické péče nesouhlasí. Poskytovatel služeb nebo lékař je povinen pacientovi opakovaně vysvětlit důsledky takového odmítnutí. [87] Nelze jednat proti jeho vůli s výjimkou, pokud není plně svéprávný.[88] Jsou ovšem i případy, kdy vzhledem k urgentnosti nelze podat souhlas, jedná se o neodkladnou věc a je možné hned zakročit.[89] Informovaný souhlas je jakousi ochranou lidského života a osobní integrity, ale co když osoba vysloví přání, že nechce, aby v případě, kdy nebude moct poskytnout informovaný souhlas, byla nějak zachraňována, respektive napojena na přístroje a udržována při životě? To je jedna z častých otázek a mnoho jazyků může říci, že nechtějí být napojeni na přístroje.

[83] Vláda: *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb.,* občanský zákoník, č. 89/2012. s. 65. [online] [cit. 10.02.2023]. Dostupné online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf
[84] § 2636-2637 zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
[85] § 31 zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.
[86] § 34 odst. 4 zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.
[87] § 34 odst. 3 zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.
[88] § 34 odst. 7 zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.
[89] § 99 zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Problémem v této chvíli je, že se nejedná pouze o přístroje, které nám zajišťují chod důležitých orgánů a tělesných systémů v případě kómatu, ale taktéž to znamená, že bychom nesměli sledovat ani jeho srdeční aktivitu, což je prakticky základem veškerých vstupních informací pro zahájení léčby. O dříve vysloveném přání se rozepíšu v následující kapitole, avšak vyvstává další otázka, jak se postupuje, když osoba nemůže poskytnout informovaný souhlas a jedná se v naléhavé situaci proti jeho vůli.

Je to sice kontroverzní téma, ale může se stát, že by osobě byla poskytnuta zdravotnická péče, aniž by souhlasila nebo nebyla řádně poučena. V horším případě by se mohlo stát, že byla osobě byla způsobena újma poskytnutou službou. A protože v občanském zákoníku můžeme najít ustanovení:

(1) Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv. Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.

(2) Ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.[90]

Může se osoba domáhat ochrany a nárokovat vzniklou újmu podle § 2956 občanského zákoníku. Jak je to ale obráceně? Když osobě nebude poskytnuta zdravotnická péče i když by správně měla? Takovým případem se zabýval ústavní soud v rámci dovolání, protože neposkytnutí pomoci je trestným činem.[91] Případ se týkal lékaře žijící společně v domácnosti se svou matkou, která nebyla v dobrém zdravotním stavu. Příčinou byla dehydratace, podvýživa, proleženiny, špatná hygiena a další. Matka ale byla svéprávná osoba a jelikož pomoc odmítala, a také se podle toho dle tvrzení svědků chovala, syn nemohl prakticky nic dělat. Dospělo to do fáze, kdy byla jejím praktickým lékařem pomocí záchranné služby převezena do nemocnice. Na následky výše uvedeného nakonec po 14 dnech umřela. Syn jako lékař povinen ze zákona byl souzen za neposkytnutí péče. Ústavní soud argumentoval právem na autonomii osoby a svobodu integrity svéprávného jedince a rozhodnutí soudů zrušil. Svéprávné osobě není možno povinně nařídit péči, pokud to odmítá i pokud by měla být následkem smrt. Nález ústavního soudu se opírá o rozsudek ELSP Pretty v. United Kingdom, ve kterém se odkazuje na článek 8 Úmluvy, kterým je chráněna osobní integrita. Ústavní soud taktéž potvrzuje, že osoby mohou činit cokoliv, nakládat se svým životem

[90] § 81 zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
[91] § 150 zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

jakkoliv, i kdyby to znamenalo jednání fyzicky pro ně škodlivé.[92] To shledávám jako jeden z argumentů, proč by měla být asistovaná sebevražda v České republice legální. Tvrzení, že si můžeme se svým životem a zdravím nakládat, jak my chceme, a žádná osoba ani stát nám nesmí to takového rozhodnutí zasahovat.

2.4.2. Dříve vyslovené přání

Zákon o zdravotních službách upravuje institut dříve vysloveného přání, který se využívá pro případ, kdy osoba nemůže poskytnout informovaný souhlas. Jedná se o specifickou variantu informovaného souhlasu, popřípadě nesouhlasu pro případ v budoucnu. Musí být splněny podmínky písemnosti a úředně ověřeného podpisu, aby byl platný. Zároveň nesmí obsahovat takové přání, které by vedlo k aktivnímu ukončení života tudíž k aktivní eutanazii. Pokud osoba takové přání má, užije se ho, pokud nastala situace, která by se přímo vztahovala na vyslovené přání, proto je důležité, aby bylo přání co nejdetailněji specifikované. Pacient má možnost přání provést kdykoliv, a to jak u svého praktického lékaře, tak po celou dobu lůžkové léčby a rovněž má možnost ho vzít kdykoliv zpět. V zákoně jsou taxativně vymezeny případy, které nemohou být zahrnuty v přání, na ostatní se pohlíží jako proveditelné.[93] Nejdůležitější otázkou je, jestli lze vyslovit nesouhlas, v tomto podání přání, neresuscitovat a jestli je platné. Zákon jasně říká, že nelze nepokračovat v léčbě, která by měla za následek smrt na základě přání. Avšak je možno si přát, aby život udržující léčba nebyla zahájena.[94]

2.5. Práva pacientů

Mimo občanský zákoník a zákon o zdravotních službách stojí Etický kodex „Práva pacientů“. Byl schválen Centrální etickou komisí Ministerstva zdravotnictví České republiky v roce 1992 tedy dříve, než byl přijat zákon o zdravotních službách, který práva pacientů upravuje v § 28. Není to právní předpis, ale je závazný pro všechny členy lékařské komory a každá nemocnice jím disponuje.

[92] Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 2078/16
[93] § 36 zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.
[94] DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*. Praha: Academia, 2017. Právo – etika – společnost. s. 238. ISBN 978-80-200-2687-3.

V kodexu je pro tuto práci důležité právo odmítnout léčbu. Pacient má právo rozhodnout se, zda bude podstupovat léčbu nebo ne, včetně práva odmítnout léčbu, kterou mu doporučil lékař. To znamená, že pacient může odmítnout jakoukoli část léčby, kterou mu byla nabídnuta, včetně léků, chirurgických zákroků, chemoterapie a dalších zdravotnických procedur. Avšak, pacient by měl být informován o rizicích a důsledcích svého rozhodnutí, včetně rizik spojených s odmítnutím léčby a možných následků pro jeho zdraví. Pokud odmítne léčbu, může to mít negativní dopad na jeho zdraví a může vést k zhoršení zdravotního stavu, případně ke ztrátě života.

V některých případech může být právo pacienta na odmítnutí léčby omezené, zejména pokud se jedná o život ohrožující situaci, kde je nutné okamžitého zásahu, nebo pokud pacient není schopen učinit informované rozhodnutí sám o sobě, např. kvůli mentálním nebo fyzickým problémům. V těchto případech může být rozhodnutí o léčbě přijato zdravotními pracovníky na základě etických a právních zásad.[95]

Toto právo se dle mého názoru vztahuje na definici pojmu pasivní eutanazie, kdy dojde k nezahájení života udržující léčby, což by v praxi mohlo znamenat, že v České republice je povolena pasivní forma eutanazie.

2.6. Etický kodex České lékařské komory

Jedná se o stavovský předpis lékařů alias organizační řád. A v této práci je důležité ho zmínit, protože lékař je jím vázán a legalizace eutanázie do jisté míry s ním může být v kolizi. Kodex je soubor pravidel a doporučení, které upravují chování lékařů a řídí jejich práci. Tento kodex stanovuje základní etické zásady a standardy pro poskytování zdravotní péče, komunikaci s pacienty a dalšími zainteresovanými stranami, zacházení s citlivými informacemi, dodržování soukromí a ochranu lidských práv a důstojnosti. Kodex také stanovuje základní pravidla pro vztahy mezi lékaři a jejich kolegy, pro vzdělávání a profesní rozvoj, a pro účast na vědeckých a odborných aktivitách. Celkově lze říci, že etický kodex České lékařské komory má za cíl zajistit, aby lékaři při výkonu své profese respektovali etické a morální normy a aby tuto profesi provozovali v souladu s vysokými standardy kvality a bezpečnosti zdravotní péče. Jak jsem již uváděla

[95] Práva pacientů ČR. Průvodce [online]. Copyright © [cit. 11.02.2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/prava-pacientu-cr

v předchozích kapitolách, lékařská komora výslovně odmítá eutanazii a asistovanou sebevraždu. Nicméně ve stejné formulaci říká, že cílem není nechávat pacienta žít za všech možných okolností. V některých situacích, jako je terminální onemocnění nebo nepřekonatelné selhání orgánů, může být udržování pacienta při životě bez naděje na zlepšení zdravotního stavu neadekvátní a může vést k prodlužování utrpení pacienta a zbytečnému prodlužování života, které je neodvratitelné.[96] Svým způsobem by se to podle mě dalo definovat jako forma nepřímé eutanazie, protože lékař ukončí strasti dotčené osoby, které by sice nastaly bezprostředně, ale každý případ je unikátní a může znamenat několik minut ale i hodin. Utrpení pacienta by mohlo být pak nedozírné, a proto jsou jeho muka ukončeny dříve. Samozřejmě pokud to není otázka minut či hodin, má se přejít na odbornou péči tzn. paliativní, které má pacientovi zaručit klidný a bezbolestný odchod.

„Budu mít vždy na zřeteli zdraví a prospěch svého pacienta.

Budu respektovat autonomii a lidskou důstojnost svého pacienta.“[97]

Ač se tak na první pohled nezdá, tyto dvě věty dle mého názoru, které jsou součástí lékařského slibu, nemusí jít úplně ruku v ruce s ochranou lidského života. Podmínkou pro vykonání eutanazie (ve státech, kde je legální) je trvale nevyléčitelný stav nebo terminální stadium nemoci. Z toho by se dalo říct, že prospěchem by mohlo být ukončení pacientova strádání, pokud si o to zažádá. Většina nemocí v terminálním stadiu je doprovázena bolestmi. Zajistilo by to tak důstojný život i odchod pacienta a současně by byla naplněna jeho autonomie. Nicméně, aby byla zachována autonomie lékaře, rozhodnutí pomoci pacientovi umřít, by zůstalo na jeho rozhodnutí.

[96] § 2 odst. 7 Stavovského předpisu ČLK č. 10 Etický kodex ČLK
[97] Preambule Stavovského předpisu ČLK č. 10 Etický kodex ČLK

3. Pokus o legalizaci eutanazie

Jak jsem uvedla v předešlé kapitole, tak eutanazie není u nás legální a je trestním zákoníkem posuzována nejčastěji jako vražda či účast na sebevraždě. V posledních letech se však vedou diskuse o možnosti legalizace eutanazie za určitých podmínek, jako je například terminální onemocnění pacienta a jeho těžké utrpení. Existují návrhy nových zákonů, které by umožnily asistovanou sebevraždu či eutanazii, v minulosti byly podány také návrhy ústavních změn, které by toho právo zaručily. Těm se v rámci kapitoly budu věnovat.

Právo na smrt by mohlo být vymezeno jako součást širšího práva na sebeurčení a autonomii, které se týká práva jednotlivce na rozhodování o vlastním těle a zdraví. V některých zemích, které uvedu v další kapitole, např. v Nizozemí, Belgii, Švýcarsku, již existují zákony, které umožňují tzv. asistovanou sebevraždu nebo eutanazii (zpravidla tu pasivní) za určitých podmínek, například v případě nevyléčitelného a bolestivého onemocnění.

Nicméně je důležité mít na paměti, a to zdůrazňuje i ESLP, že je nutné v takovémto případě stanovit přísné a přesné podmínky, aby se zabránilo zneužití tohoto práva a aby byla zajištěna ochrana zranitelných skupin, jako jsou kupříkladu osoby s duševní poruchou nebo lidé s omezenou schopností rozhodovat se. Je také důležité zajistit dostatečnou péči a podporu pro ty, kteří se rozhodnou ukončit svůj život a pro jejich blízké, kteří s nimi sdílejí jejich rozhodnutí.

Zatímco někteří lidé vidí v eutanazii možnost utrpení skončit a umožnit osobám důstojný odchod, jiní ji vnímají jako nehumánní a neslučitelnou s etickými a morálními principy. Proto se jedná o velmi kontroverzní téma a otázka legalizace eutanazie zůstává v České republice otevřená. V roce 2019 proběhl zatím poslední výzkum veřejného mínění ohledně kontroverzních otázek a jedním z témat byla právě možnost legalizace eutanazie. Z mého pohledu je pozitivní, že přes dvě třetiny respondentů souhlasí s legalizací a pozitivní názor od roku 2007 lehce stoupá. Nesouhlasné vyjádření podalo pouze 23 % dotázaných respondentů ze vzorku 1026 osob, kteří byli vybíráni pomocí kvót. Respondenti tvořili vzorek, který pojímal všechny věkové kategorie od 15 let, jejich genderové rozdělení, dosažené vzdělání, tak jak je fakticky rozvrženo v krajích České republiky. Nepřekvapivě a co jsem taktéž čekala je, že skupinu odpůrců tvořily

primárně osoby hlásící se ke křesťanské víře.[98] Vedle otázek víry a jiných mravních či filozofických hledisek může být namítáno, že diagnóza není správná, že se stav osoby může změnit. To je i jeden z argumentů odpůrců eutanazie. Medicína se rychle vyvíjí a pokud bychom povolili eutanazii, vývoj medicíny by pravděpodobně zakrněl, protože by nás to nepohánělo hledat další možnosti léčby.

Pohled na utrpení osob v kritickém stavu nutí posouvat výzkum dále. Nehledě na to, že dnes je například diabetes klasickou a častou nemocí, která je léčitelná, a léčba umožňuje osobě kvalitní a plnohodnotný život. Ale dříve cukrovka léčitelná nebyla a pokud by se ustanovilo, že je smrtelnou nemocí, nebyl by kladen takový důraz na objevení léku, který dnes cukrovkáři běžně užívají – inzulín.[99]

Já osobně se s tímto názorem úplně neztotožňuji, myslím si, že i tak vývoj medicíny a jiných vědních oborů by pokračoval. Příkladem pro tento argument může být nádorové onemocnění, kterým trpí skoro každá třetí osoba v České republice, nebo jakákoliv jiná civilizační choroba. U nich je dle mého názoru kladen velký důraz na to, aby se daly jistým způsobem léčit, a tím pádem je podporován výzkum k nalezení léčby. Dřív diabetes nebyl běžný, ale vzhledem k životnímu stylu současné společnosti (málo pohybu, požívání většího množství alkoholu, kouření atp.) se z něj běžné onemocnění stalo.

Zásadnější problém a zároveň obava zneužití eutanazie, pokud by byla legální, je označovaná jinak jako „kluzký svah“. Nevytvářela by se díky principu rovnosti a zákazu diskriminace snaha o ukončení utrpení, které člověka teprve čeká? Otázkou by bylo, jestli by se neukončoval život osob pouze sešlých věkem, nemocných či postižených.[100] Domnívám se, že pokud by zákon obsahoval formulaci o povinném vyslovení souhlasu písemnou či jinak zaznamenanou formou prokazatelně svéprávné dotčené osoby, nemusela by taková situace vůbec nastat. Zkrátka právo naložit se svým životem je projev svobodné vůle a svobodně by měl být dát i souhlas. Avšak mohou nastat situace, kdy osoba, která chce ukončit život, může být zmanipulována okolím. Proto by nejdřív měla být řádně

[98] ČADOVÁ, Naděžda. Veřejné mínění o interrupci, eutanazii a prostituci – květen 2019 [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 11.02.2023]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4958-verejne-mineni-o-interrupci-eutanazii-a-prostituci-kveten-2019

[99] Eutanazie není ani tak otázkou právní, jako spíš etickou... - Jičínský deník. Jičínský deník - informace, které jsou vám nejblíž [online]. Copyright © [cit. 09.02.2023]. Dostupné z: https://jicinsky.denik.cz/zpravy_region/eutanazie-neni-ani-tak-otazkou-pravni-jako-spis-etickou-20160619.html

[100] MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanazie, nebo paliativní péče?*. Praha: Grada, 2005. s. 39. ISBN 80-247-1025-0.

srozuměna se všemi možnými variantami a žádost by se musela podat několikrát s odstupem času.

3.1. První pokus o legalizaci eutanazie

Senátorka Václava Domšová v roce 2008 předložila senátu návrh zákona o důstojné smrti. Návrh zákona může předkládat senát pouze jako celek.[101] Přednesla ho proto senátu na 16. schůzi 18. 9. 2008 k diskusi. Dle jejích slov je toto důležité téma politiky již roky opomíjeno. Ve své řeči k senátu přiznává, že svým způsobem se již eutanazie děje formou vysazení léčby. Což je lehce spekulativní, jestli se jedná o pasivní eutanazii či nikoliv (viz kapitola první mé práce).

Návrh byl podle slov senátorky postaven na absolutní nezávislosti osob a nezasahoval ani do práv ostatních, kteří by nesouhlasili. Inspirací pro návrh byla předloha belgické právní úpravy.[102] Návrh zákona byl poměrné krátký, obsahoval pouze 19 paragrafů. Upravoval částečně jak eutanazii, tak asistovanou sebevraždu a zbavoval lékaře, který byl jediný oprávněný, trestní odpovědnosti. Upravoval taktéž institut dříve vysloveného přání v § 3, kdy si osoba mohla zažádat předem, pro případ, kdy by již nebyla schopná vyjádřit své přání. Dále obsahoval různé podmínky, za jakých by byla přípustná a finální rozhodnutí by náleželo komisi tvořené z odborníků.[103]

V rozpravě tehdejší předseda Senátu Přemysl Sobotka argumentoval, že chybí vyhlášky, které mají upřesňovat postupy při eutanazii, které by měly být při tak závažném tématu rovněž vypracovány. Mimoto kontroval, že se jedná i o etický problém. Vyjádřilo se několik odborníku z řad lékařů a mě následně zaujal názor senátorky Palečkové. Argumentovala stále vyšším nárůstem osob v důchodovém věku, ke kterým se přistupuje jiným způsobem, než k osobám v aktivním věku a nepřipravenosti zdravotnictví, protože geriatrie není vyhledávaný obor. Dostáváme se zpět k opakovanému tvrzení, že paliativní péče není kvalitou dostatečná. Domnívám se, že zlepšení by mohlo nastat po zvýšení

[101] Čl. 41 odst. 2 ústavního zákona č. 2 /1993 Sb., Ústava České republiky.
[102] Stenozáznam z 1. dne 16. schůze: Těsnopisecká zpráva z 16. schůze Senátu Parlamentu České republiky [online]. Praha: Senát Parlamentu ČR, 2008 [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: https://senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=steno&O=6&IS=3951&T=303#st303
[103] Zákon o důstojné smrti – senátní návrh [online]. Praha: Senát Parlamentu ČR, 2008 [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=47525&id_var=40369

financování tohoto oboru. Lékaři zkrátka volí lukrativnější obory. S nárůstem geriatrických pacientů na to bude kladen větší důraz. Proto ve chvíli, kdy není poskytována dostatečná péče o takovéto pacienty, není úplně reálné legalizovat eutanazii či asistovanou sebevraždu, protože by k něm mohlo docházet z úplně jiných důvodů a byla by zneužívána např. pro získání místa v hospicovém zařízení, kterých není v České republice dostatek. Ale otázka dobré smrti se netýká pouze straších jedinců, ale také osob s ochrnutím, které nevnímají svůj život jako důstojný nebo naplněný. Ty návrh zákona opomíjí. Po vystoupení 15 účastníků v diskusi bylo hlasováním 38 ku 11 rozhodnuto proti přijetí návrhu zákona.[104]

3.2. Druhý pokus o legalizaci eutanazie

Po osmi letech byl podán další návrh tentokrát skupinou poslanců. Předkladatelem byl poslanec Jiří Zlatuška. Není překvapením, že návrh byl rovněž zamítnut. Prvním důvodem, proč byl zamítnut, je, že se jednalo o totožný a již dříve neschválený opis zákona podaný senátorkou Domšovou v roce 2008. S vohledem na téma vládě absentovala odborná, politická a společenská diskuse o podpoře a ochraně důstojnosti života během nemoci a na konci života, než by byla zvažována jakákoli právní úprava. Předložený návrh zákona se zaměřoval pouze na technické řešení, které má odstranit problematiku prostřednictvím umožnění eutanazie a asistované sebevraždy. Vláda taktéž varovala před rizikem rozšíření případů, které by mohly být podřazeny pod oprávněnost eutanazie v případě přijetí navrhované úpravy stejně jako v jiných státech Evropské unie související s „kluzkým svahem“.

Druhou výtkou byly věcné i legislativní nedostatky, samotná ustanovení nebyla jednoznačná. To by komplikovalo výklad a užití v praxi. Nehledě na to, že návrh zákona jako takový byl v rozporu s platnými právními předpisy.

Mezi nedostatky byly uvedeny nepříhodné neurčité pojmy např. „beznadějný stav“ v § 7 odst. 1, „expert v oboru důstojné smrti“ v § 14 a podobně. § 5 návrhu obsahoval možnost zpětvzetí žádosti o ukončení života bez jakékoliv specifikace, jak vzít žádost zpět. Vybízela se otázka, jestli by se to řešilo podle

[104] Stenozáznam z 1. dne 16. schůze: Těsnopisecká zpráva z 16. schůze Senátu Parlamentu České republiky [online]. Praha: Senát Parlamentu ČR, 2008 [cit. 13.03.2023]. Dostupné z: https://senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=steno&O=6&IS=3951&T=303#st303

občanského zákoníku nebo by stačilo vyslovit zpětvzetí před zákrokem a jestli by takové jednání bylo vůbec platné.[105] § 10 uvádí možnost vyvolat důstojnou smrt u pacienta, který si o ní zažádal předem způsobem, který stanovil tento zákon.[106] Není však jasné, jakým způsobem a kdo by skutečnost ověřil a jestli je reálně možno zjistit, že taková žádost existuje. Vytýkáno bylo i to, co v přechozím případě, že zákon odkazuje na prováděcí předpisy, ale zákon jim nestanovuje žádné hranice. Chybí rovněž označení ministerstva, které má stanovit „další podmínky“. Vláda jednomyslně rozhodla o neschválení jakéhokoliv opatření s přirozeným koloběhem života, které by bylo v rozporu s jeho ochranou. [107]

3.3. Zákon o eutanazii a paliativní péči

Z výše zmíněných návrhů zákona a debat o nich vyplývá, že největší úskalí se týká péče o pacienty nikoliv samotné eutanazie. Proto zatím poslední návrh zákona o legalizaci eutanazie obsahuje i úpravu paliativní péče. V červnu roku 2020 podala Pirátská strana v čele Lukášem Bartoněm společně s poslankyní Věrou Procházkovou návrh zákona o paliativní péči, rozhodování na konci života a eutanázii. Argumentovali tím, že jsme součástí společnosti, která zastává základní hodnoty, mezi kterými je v popředí svoboda. Ta je nám však v rozhodování o konci našeho života omezena. Opomíjí osoby, které nežijí důstojným životem a pouze trpí. Tento návrh zákona má vyřešit situace, které nepřinesou již žádné zlepšení. V případě paliativní sedace (tišení bolesti) je takový postup hojně využíván a druhotným efektem bývá zkrácení pacientova života. Tento postup se již běžně používá ale pouze v šedé zóně. I proto je cílem legislativně takovýto postup ošetřit. [108]

Zákon byl lehce delší než dva předešlé návrhy, obsahoval 25 ustanovení a byl rozdělen na 8 částí. V první části definoval základní pojmy, které dále

[105] Sněmovní tisk 820/1, stanovisko vlády k tisku 820/0 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=820&CT1=1

[106] § 10 zákona o důstojné smrti, sněmovní tisk 820/0, část č. 1/2, N. z., o důstojné smrti [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=820&ct1=0

[107] Sněmovní tisk 820/1, stanovisko vlády k tisku 820/0 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=820&CT1=1

[108] Předložili jsme zákon o eutanazii a paliativní péči. Každý člověk musí mít konečně právo volby – Pirátská strana | Česká pirátská strana. Česká pirátská strana [online]. Copyright © [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: https://www.pirati.cz/jak-pirati-pracuji/predlozili-jsme-zakon-o-eutanazii-a-paliativni-peci-kazdy-clovek-musi-mit-konecne-pravo-volby/

používá, část druhá je orientována na úpravu paliativní péče, třetí část postrádám, avšak to se jedná pravděpodobně pouze o chybu, část čtvrtá je věnována asistované smrti, část pátá upravuje komisi pro kontrolu a hodnocení, část šestá je dedikována přestupkům a závěrečné dvě části jsou zmocňovací ustanovení a účinnost.[109]

Vláda se opět vyjádřila k tomu, že se jedná o citlivé téma, které se týká nejen právní otázky, a že je potřeba hlubší diskuse jako v minulých případech. Osobně si myslím, že mezi pokusy v roce 2008, 2016 a 2020 bylo prostoru dostatek k projednání a spíše se do tohoto choulostivého tématu politici nechtěli pouštět, protože je přeci jenom stále svým způsobem tabu.

Podle názoru vlády není ani šťastné kombinovat v zákoně úpravu paliativní péče a eutanazie, protože jejich účel je odlišný. S tím tvrzením úplně nesouhlasím. Myslím si, že naopak tyto dva instituty jdou ruku v ruce a eutanazie by mohla sloužit jako doplnění, kdy ani kvalitní poskytnutí paliativní péče není pro člověka dostatečná. Ano názor vlády je takový, že paliativní péče nemusí být spojená s terminálním stádiem onemocnění, avšak to nemusí být ani případ eutanazie. Ukončit život se může rozhodnout i kvadruplegik, viz řešené rozsudky ESLP, který se nenachází v terminálním stadiu onemocnění, ale v trvalém a zatím nenavratitelném stavu. Následně v odůvodnění odkazuje na § 5 zákona o zdravotních službách, který definuje paliativní péči a tím tvrdí, že by se schválením toho zákona vytvořil dualismus právní úpravy. Považuji úpravu v § 5 za velmi strohou a samotný zákon upravující paliativní péči by mohl být do budoucna přínosem.

K definici základních pojmů, které jsou v návrhu uvedeny chybí další upřesnění, příkladem je pojem „poskytovatel zdravotních služeb," který je sice upraven v § 1 písm. a návrhu, ale již neuvádí, koho poskytovatelem považuje, nebo také neuvádí, jakých lékařů se provádění eutanazie má týkat.

Několik nadpisů ustanovení neodpovídá přímo obsahu, § 7 se má týkat neadekvátní léčby u pacienta neschopného úsudku, ale v odstavci 1 hovoří o pacientovi, který není schopen souhlas vyslovit. Není jasné, co se úsudkem míní (nesvéprávnost, dočasná či trvalá porucha duševního zdraví). Úsudek není totožný se schopností vyjádřit se. V návrhu zákona si osoba pro případ nemožnosti vyslovení souhlasu může zvolit osobu oprávněnou, která v případě nepřítomnosti

[109] Sněmovní tisk 924/0, N. z., o pal. péči, rozhodování na konci života a eutanázii [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=924&CT1=0

může být nahrazena např. manželem, partnerem, rodičem či osobou blízkou. Což vláda považuje za vágní označení nehledě na to, že vyjmenované osoby nemusí jednat v nejlepším zájmu pacienta, ale ve svém zájmu. Tento fakt v běžném chodu ani nelze nijak ověřit. V případě nezletilé či nesvéprávné osoby dává zákon možnost rozhodnout pouze lékaři společně s opatrovníkem či zákonným zástupcem, což je v rozporu se standardní právní úpravou, která vyžaduje souhlas soudu. Potíží by mohlo být podání žádosti u ošetřujícího lékaře, kterých může mít osoba více, v praxi by to mohlo znamenat, že jeden lékař žádosti vyhoví a druhý ne. A zákon neřeší, jak by se následně postupovalo, a to i v případě, kdyby pacient vzal zpět žádost nebo dříve vyslovené přání pouze u jednoho z lékařů.

Lékař dle návrhu zákona má právo odmítnout provedení eutanazie s odůvodněním, které by podle vlády nemělo být nutné uvádět. Načež vyvstala otázka, jak by se postupovalo, pokud by nebyl žádný z lékařů ochoten eutanazii provést. Stejně jako v předešlých návrzích zákona chybí vazby na ostatní právní předpisy i na procesní úrovni, takže není jasné, jaké řízení by se v případě potřeby vedlo, kdo by byl jeho účastníkem apod. Nebyl vyjasněný ani vztah s trestním právem a neřešil otázku trestní odpovědnosti. Oproti tomu úprava přestupků zlehčuje případné potrestání lékaře, kdy za přestupek uvádí např. řádné neseznámení s diagnózou a možnými variantami léčby. Což lze považovat za nesplnění základní podmínky pro vykonání eutanazie. Tím by nebyla provedena eutanazie a mělo by se postupovat podle trestního zákoníku nikoliv podle přestupku navrhovaného zákona. S čímž souvisí další obava, kdy zákon nedefinuje téměř žádnou pojistku proti tak zásadnímu zásahu. Ověření trvalého a nesnesitelného utrpení je neurčitým právním pojmem.

Navrhovaná úprava ohledně úhrady zdravotních služeb týkajících se asistované sebevraždy a eutanazie je taktéž nedostatečně vypracovaná. Náklady by podle předkladatele měly být hrazeny ze zdravotního pojištění. Ten však explicitně vylučuje úhradu zdravotních služeb, pokud jsou v rozporu se zachováním nebo zlepšením zdravotního stavu pacienta. Z výše uvedeného je patrné, že i tento návrh zákona měl značné nedostatky a nebyl přijat.[110] Eutanazie či asistovaná sebevražda v České republice zůstává stále nelegální a zatím žádný jiný návrh zákona není připravován.

[110] Sněmovní tisk 924/1, Stanovisko vlády k tisku 924/0 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=924&ct1=1

4. Právní úprava eutanazie a asistované sebevraždy v jiných zemích

V některých evropských zemích je eutanazie legální a dostupná pro pacienty s nevyléčitelnými a bolestivými nemocemi, kteří se rozhodnou ukončit svůj život. Tyto země mají striktní zákony a podmínky, pod kterými může být eutanazie prováděna a byly inspirací pro návrhy českých zákonů. V dalších zemích, jako je Kanada a některé státy v USA, jsou zákony týkající se eutanazie a asistované sebevraždy nedávno změněny nebo přijaty. Tyto země obvykle stanovují podmínky, za jakých je eutanazie legální, například pacient musí být plně informován o svých možnostech léčby a musí mít nevyléčitelnou nemoc. Na druhé straně jsou země, kde je eutanazie stále nelegální a je trestným činem. V těchto zemích se eutanazie obvykle považuje za neslučitelnou s etikou lékařské profese. Celkově lze říci, že přístup k eutanazii se velmi liší v závislosti na zemi a zákonodárném rámci. Diskuse o eutanazii a její legalizaci v různých zemích stále pokračuje, přičemž se jedná o velmi citlivé téma, které vyvolává různé názory a emoce.

Prvním státem na světě, který schválil eutanazii bylo Nizozemí v roce 2002, ve stejném roce následovala Belgie, která drží další prvenství z důvodu umožnění dětské eutanazie bez ohledu na věk. Tuto možnost povolili v roce 2014 a prvním dětským pacientem, který eutanazii podstoupil, měl pouhých 17 let. Belgie je jedinou zemí na světě, která povoluje eutanazii nezletilým všech věkových kategorií. [111] Nizozemí ji povoluje dětem ve věku nejméně 12 let. Následovalo Lucembursko, kde eutanazie byla legalizována v roce 2009 a Kolumbie v roce 2015. Katolické Španělsko bylo čtvrtým státem, které až v roce 2021 eutanazii schválilo. Eutanazie, jak je vidno je povolena jen v opravdu málo zemích po celém světě. Nicméně ve Franci je povolena od roku 2005 pasivní a nepřímá eutanazie, které spočívají v odpojení od přístrojů a podávání léků tišících bolesti, což má za příčinu rychlejší proces umírání. Velká Británie umožňuje v jistých případech přerušení léčby od roku 2002. Stejně tak Švédsko povolilo pasivní eutanazii v roce 2010.

[111] Première euthanasie d'un mineur en Belgique | Reuters. Reuters | Breaking International News & Views [online]. Copyright © 0 Reuters. All Rights Reserved. [cit. 14.02.2023]. Dostupné z: https://www.reuters.com/article/belgique-euthanasie-mineur-idFRKCN11N0AX

Častější variantou, se kterou se můžeme setkat, je asistovaná sebevražda, která má delší historii. Švýcarsko bylo prvním státem, které ji povolilo již v roce 1942 a akceptuje rovněž pasivní a nepřímou eutanazii. Za výrazné odpůrce se považují silně katolické země jako je Polsko a Irsko. Vatikán přímo odsuzuje takovéto praktiky, které označil za vraždu, a hovoří o nefunkčnosti právních systémů zemí.[112] Dle údajů World Federation of Right to Die Societies (Světového sdružení společností práva na smrt zkráceně WFRtDS) je celkově 26 států, kde je legální asistovaná sebevražda mezi nimi Německo, Belgie, Kanada, některé státy USA a Austrálie a nejnověji přibylo Rakousko v minulém roce. [113]

4.1. Nizozemí

Prvenství v legalizaci eutanazie drží Nizozemí, které ji legalizovalo v roce 2002. Nicméně eutanazie v tomto svobodomyslném státě byla prováděna prakticky legálně již dříve protože od roku 1985 byla tolerována. V roce 1994 byl přijat provizorní zákon o eutanázii, který sice ponechal trestné usmrcení na žádost druhou osobou, ale současně upravoval podmínky, které při jejich splnění zajišťovaly imunitu. Mezi ně patřilo vedení úplného písemného záznamu o případu a úmrtí muselo být nahlášeno orgánům činným v trestním řízení jako případ eutanazie nebo sebevraždy za asistence lékaře. Pokud tak bylo úmrtí nahlášeno, musel lékař vyplnit formulář obsahující seznam otázek týkajících se úmrtí. Otázky posuzovaly, zda lékař dodržel "pravidla pečlivé praxe".[114]

Celkově lze proces legalizace eutanazie v Nizozemí rozdělit od několika etap. V 70. letech minulého století se do povědomí veřejnosti začal dostávat fakt, že lékaři poskytují v některých případech pacientům pomoc při umírání. V první polovině 80. let se vydefinovalo, že eutanazií se myslí pouze aktivní ukončení života a ostatní lékařské zákroky, které mohou způsobovat zkrácení života, spadají do "běžné lékařské praxe" a nejsou právně problematické. Eutanazie se stala obecně přijatelnou. Od roku 1986 se jednalo o fázi procesu snahy legalizovat eutanazii, konsolidaci právních změn a aplikaci nových poznatků. Došlo k posunu

[112] Eutanazii uznává jen několik zemí, v Evropě státy Beneluxu | MedNews.cz. MedNews.cz [online]. Copyright © 2020 [cit. 14.02.2023]. Dostupné z: https://www.mednews.cz/eutanazii-uznava-jen-nekolik-zemi-v-evrope-staty-beneluxu/

[113] World Map - The World Federation of Right to Die Societies. Home - The World Federation of Right to Die Societies [online]. Copyright [cit. 14.02.2023]. Dostupné z: https://wfrtds.org/worldmap/#

[114] MUNZAROVÁ, Marta. Eutanazie, nebo paliativní péče?. Praha: Grada, 2005. s. 33-35. ISBN 80-247-1025-0.

z otázky legitimity eutanazie na otázku regulace. Poslední etapou je schválení eutanazie.[115]

Soudobá právní úprava byla legalizována zákonem „o ukončení života na žádost a asistované sebevraždě“ a nabyl účinnosti v dubnu roku 2002. Samotná eutanazie však nebyla dekriminalizována, protože ji zákon umožňuje pouze ve specifických případech. Stále ji můžeme považovat za trestný čin, nicméně pokud je provedena za pravidel zmíněných v zákoně, zprošťují lékaře odpovědnosti.

Eutanazie je v Nizozemí povolena za předpokladu dobrovolné a dobře uvážené žádosti, utrpení pacienta je nesnesitelné a bez vyhlídky na zlepšení, osoba musí být seznámena se svým zdravotním stavem a možnostmi léčby, dospěla společně s lékařem k názoru, že není rozumnější alternativy a musí proběhnout konzultace minimálně s jedním dalším nezávislým lékařem. Duševně nemocná osoba musí svůj případ konzultovat se dvěma lékaři, přičemž jeden je z oboru psychiatrie. V Nizozemí je dovoleno ukončit život i dětem. Kromě vyjádření souhlasu (dítě ve věku mezi 12-15 lety) nebo podílení se na rozhodování rodiči (16-18 let), existuje navíc "Groningenský protokol", který uvádí nezbytné podmínky a kroky, které je třeba dodržet v těchto specifických případech.

Přestože se stanovené podmínky nezměnily, dochází ke stále extenzivnějšímu výkladu, a i přesto je vytvářen nátlak na povolení asistované sebevraždy pro osoby starší 70 let, kteří jsou pouze znuděni životem. Nizozemská úprava je skutečně kontroverzní a vybízí k mnoha otázkám např. ohledně jejího zneužívání. Obavu mimo jiné vyřkl Výbor OSN pro lidská práva vzhledem k vysokým počtům případů. Výbor vyzval Nizozemí k revizi zákona pro soulad s Mezinárodního paktem o občanských a politických právech z roku 1966, ale neúspěšně. Nizozemská úprava zůstává stejnou.[116]

[115] GRIFFITHS, John; BOOD, Alex a WEYERS, Heleen. *Euthanasia and Law in the Netherlands. Amsterdam*: Amsterdam University Press, 1998. s. 43-44. ISBN 90-5356-275-3.

[116] Euthanasia in the Netherlands - Alliance VITA. Accueil - Alliance VITA [online]. Copyright © 2023 [cit. 16.02.2023]. Dostupné z: https://www.alliancevita.org/en/2017/11/euthanasia-in-the-netherlands/

4.2. Belgie

V Belgii se začala řešit problematika eutanazie ve stejné době jako v Nizozemí. V průběhu 80. let minulého století tuto otázku řešily hnutí za podporu práva na důstojnou smrt a vzhledem k medializaci, se z toho stal politický problém. V devadesátých letech byly projednány návrhy zákonů, avšak ani jeden z nich nebyl přijat. Byla proto ustanovena komise z řad odborníků, která se inspirovala nizozemskou předlohou. Dojít závěru nebylo jednoduché, protože se skládala z řad lékařských pracovníků, odborníků na právo ale taktéž teologů. Komisi se povedlo odladit názvosloví a došla k názoru, že o eutanazii se jedná pouze v případě usmrcení na žádost. Ukončení léčby není považováno za eutanazii, ani podávání léků tišících bolest, které mohou zapříčinit dřívější smrt. Unifikace názvosloví byla odrazovým můstkem pro další postup.[117] Legalizovat eutanazii se povedlo v roce 2002 zákonem o eutanazii, kdy se zpočátku vztahovala pouze na dospělé osoby trpících trvalým a nesnesitelným utrpením bez možnosti zmírnění. Definice eutanazie je upravena v článku 2 zákona o eutanazii jako "úmyslné ukončení života někým jiným než dotyčnou osobou na žádost dotyčné osoby". Zajímavostí je však, že pojem eutanazie v zákoně nikde nenajdeme. Je však vidno, že belgická a nizozemská úprava je obdobná. Za eutanazii se nepovažuje v obou státech ukončení léčby, je to pouze aktivní úmyslná činnost lékaře.[118]

V roce 2014 byl zákon novelizován a zrušil věkové omezení eutanazie v Belgii. Odhaduje se, že mezi roky 2016 a 2018 byly provedeny tři eutanazie týkající se osob mladších 18 let. Stejně jako v Nizozemí jsou podmínky pro eutanazii dětí zpřísněny a musí vždy obsahovat souhlas rodičů a specialisty v oboru. Mimo jiné musí podstoupit vyšetření dětským psychiatrem, který určí, že je dítě schopno, bez ohledu na to, kolik mu je, požádat o ukončení života. Argumentace pro legalizaci eutanazie pro nezletilé byla založena na 4 základních faktorech autonomie, neškodlivost, dobročinnost a spravedlnost.

Rozhodně není překvapení, že taková novela zvedla vlnu odporu a přivedla řadu debat. Otázkou je, jestli je dítě skutečně schopno pochopit pojem eutanazie a jeho následky, tak jak je určeno zákonem. Belgický Ústavní soud konstatoval, že

[117] DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty*. Praha: Academia, 2017. Právo – etika – společnost. s. 149. ISBN 978-80-200-2687-3.
[118] GRIFFITHS, John; WEYERS, Heleen a ADAMS, Maurice. *Euthanasia and Law in Europe*. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008. s. 309-310. ISBN 978-1-84113- 700-1.

definice je dostatečně jasná a zákonodárce nemusí stanovovat přesnější kritéria pro posouzení způsobilosti.[119]

Od roku 2002-2021 probíhal statistický výzkum uveřejněn v roce 2022. Mezi zmíněnými roky bylo registrováno přes 26 tisíc procedur. Nejčastějším důvodem vedoucím k žádosti o eutanazii jsou onkologická onemocnění nebo mnohočetné patologické stavy.

V případě mladistvých v roce 2021 podle federální komise pro kontrolu nebyla provedena žádná eutanazie. Průměrný věk osob se pohybuje ve věku 60 až 89 let. Což je samozřejmě číslo pouze z oficiálních případů. Praxe počítá s existencí neoficiálních případů. Zajímavé je, že většina pacientů v roce 2021 spáchávala sebevraždu u sebe doma To je podle mě přání každého zemřít v klidu doma.[120]

4.3. Lucembursko

Lucemburské velkovévodství schválilo jako třetí stát v Evropě eutanazii současně s asistovanou sebevraždou v roce 2009 a to relativně těsně. Parlament tvořil 60 poslanců a pro byla přesně nadpoloviční většina. Rozhodnutí parlamentu způsobilo ústavní krizi, když vévoda prohlásil, že odmítá tento zákon podepsat. Tehdejší premiér uznal obavy panovníka, ale kontroval, že nemůže rozhodovat proti vůli poslanců. Dokonce se projednávala i změna Ústavy, kdy by panovník mohl zákony pouze vyhlašovat.[121]

Nakonec byl zákon o eutanazii a asistované sebevraždě přijat. Zákon má 16 článků a podmínky pro beztrestnost lékaře jsou podobné s předchozími státy. Všechny žádosti jsou zaregistrovány u Národní kontrolní a hodnotící komise, a to i v případě do budoucna. Po pěti letech musí komise překontrolovat přání osoby, jestli je stále platné. Rozdílem oproti sousedním úpravám je, že lékař je povinen předložit komisi registrační formulář před tím, než bude eutanazie vykonána.

[119] Child Euthanasia in Belgium - O'Neill : O'Neill. Home - O'Neill : O'Neill [online]. Copyright © All Content Copyright O [cit. 16.02.2023]. Dostupné z: https://oneill.law.georgetown.edu/child-euthanasia-in-belgium/

[120] Belgium: euthanasia 2002-2021 | Statista. Statista - The Statistics Portal for Market Data, Market Research and Market Studies [online]. Copyright © Statista 2023 [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: https://www.statista.com/statistics/1098051/number-of-euthanasia-instances-registered-in-belgium/

[121] Eutanázie bude legální v Lucembursku - Deník.cz. Deník.cz - informace, které jsou vám nejblíž [online]. Copyright © [cit. 17.02.2023]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_sveta/lucembursko20081219.html

Komise je devítičlenná, tvořená z lékařů, právníků, ochránců práv osob a jednoho profesionála z oboru zdravotnictví.[122] Nerezidenti, kteří mají po dostatečně dlouhou dobu ošetřujícího lékaře v Lucembursku, mohou taktéž eutanazii postoupit. Žádost je podmíněna písemnou formou, existují však osoby, které žádost písemně podat nemohou (např. ochrnutí). Za ně ji může podat dospělá osoba, která je zvolena pacientem. V dokumentu musí být zaznamenáno jméno takové osoby a důvod, proč osoba není schopna sama za sebe žádost podat.

Jak jsem již zmínila, zákon umožňuje sepsání „opatření pro ukončení života“, což je předem podaná žádost obsahující okolnosti, za kterých si osoba přeje podstoupit eutanazii, pokud se dostane do stavu například nezvratného bezvědomí. Může obsahovat doložku, jak chce, aby s ním po smrti bylo nakládáno. Každá tato žádost musí obsahovat ustanovení plnoletého opatrovníka, který bude jednat v zájmu osoby. Jakákoliv podaná žádost může být modifikována či vzata zpět.[123]

4.4. Španělsko

Zatím posledním státem, který zlegalizoval eutanazii je Španělsko. Cesta k povolení byla komplikovaná zvláště kvůli silnému vlivu katolické církve, jejíž vliv přesahuje i dnes do právních a politických otázek. Španělské zákony předtím umožňovaly lékařům zkrátit proces umírání pacienta, pokud došlo k úmrtí jako důsledek léčby podávané s cílem zmírnit pacientovu bolest. Pacient mohl odmítnout život prodlužující léčbu. Lékař zas mohl ukončit marnou léčbu.[124] Díky výše zmíněnému případu Sampedro a jiným se otevřela možnost diskuse, která vyústila v definitivní schválení zákona v roce 2021. Z celkem 350 poslanců bylo pro 202. Španělská katolická církev je stále toho názoru, že život je svatým darem a má se chránit. Považuje eutanazii za vraždu. Ve srovnání s Lucemburskem, to naopak přijalo novelu, která dedikuje, při splnění všech podmínek, že osoba zemřela přirozenou smrtí. Pro osoby z řad křesťanů to je velkým posunem, neboť

[122] Loi du 16 mars 2009 sur l'euthanasie et l'assistance au suicide. Legilux. Legilux [online]. Copyright © [cit. 17.02.2023]. Dostupné z: https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2009/03/16/n2/jo

[123] Information on requesting euthanasia or assisted suicide — Citizens — Guichet.lu - Administrative Guide - Luxembourg. [online]. [cit. 17.02.2023] Dostupné z: https://guichet.public.lu/en/citoyens/famille/euthanasie-soins-palliatifs/fin-de-vie/euthanasie-assistance-suicide.html#bloub-1

[124] GRIFFITHS, John; WEYERS, Heleen a ADAMS, Maurice. *Euthanasia and Law in Europe*. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008. s. 443. ISBN 978-1-84113- 700-1.

sebevražda je v konfliktu s jejich hodnotami. Věřící jsou současně i v řadách lékařů, a proto jim zákon umožňuje odmítnou výkon eutanazie, pokud je to v rozporu s jejich přesvědčením.[125]

Mimo eutanazii zákon povolil i asistovanou sebevraždu, která mohla dříve být trestána až 10 lety odnětí svobody. Oproti lucemburské úpravě se mohou eutanazie domoci pouze plnoletí občané a rezidenti Španělska. Žadatel musí trpět závažnou nebo nevyléčitelnou nemocí anebo chronickým stavem způsobující nesnesitelné utrpení. Žádost o eutanazii musí být podána při plném vědomí, písemnou formou, opakovaně s rozestupem minimálně 15 dní. Pokud tyto požadavky splněny nebyly, lékař může žádost zamítnout. Pokud žádosti vyhoví, musí žádost prokonzultovat s dalšími lékaři. Závěrečné stanovisko vydává rada jako hodnotící orgán.[126] Přesně po roce účinnosti zákona, eutanazii ve Španělsku podstoupilo 180 osob z nichž 22 darovalo své orgány. Tím bylo umožněno provést 68 transplantací.[127] Na této poněkud kontroverzní situaci zvláště v katolických zemích jako je Španělsko, vidím jeden z velkých přínosů povolení eutanazie či asistované sebevraždy. Osoby, které dál nemohou žít kvalitní a důstojný život tuto možnost poskytly druhým, v některých případech jim pomohly život dokonce zachránit.

4.5. Švýcarsko

Švýcarsko je pravděpodobně ten stát, který se každému vybaví, když se vysloví slovo eutanazie, která ale ve Švýcarsku není legální. Je zde povolena asistovaná sebevražda. Nijak zvláště se neliší od právní úpravy či skutečné praxe ostatních států. Je ovšem unikátní ve způsobu pomáhání osobám zemřít díky společnostem, které jsou na to přímo specializovány. Švýcarsko vnímá roli těchto společností za zásadní při pomoci k sebevraždě, která je vnímána jako

[125] Čtvrtá země v EU. Španělský parlament definitivně schválil zákon o eutanazii [online]. Lidovky.cz, 18. března 2021 13:21 [cit. 17.02.2023] Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/ctvrta-zeme-v-eu-spanelsky-parlament-definitivne-schvalil-zakon-o-eutanazii.A210318_131507_ln_zahranici_lkra

[126] Spain legalises euthanasia and assisted suicide despite conservative opposition | Euronews. Latest breaking news available as free video on demand | Euronews [online]. Copyright © euronews 2023 [cit. 17.02.2023]. Dostupné z: https://www.euronews.com/2021/03/18/spain-legalises-euthanasia-and-assisted-suicide-despite-conservative-opposition

[127] Rok eutanazie ve Španělsku: podstoupilo ji 180 lidí - Novinky. [online]. Copyright © 2003 [cit. 18.02.2023]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-rok-eutanazie-ve-spanelsku-podstoupilo-ji-180-lidi-40401210

problematika lidských práv, nikoliv jako zdravotní péče, jak ji chápou ostatní státy.

V důsledku zabíjení prováděného nacisty, které se ve Třetí říši nazývalo eutanazie, došlo v německy mluvících zemích k trvalému tabu používaní tohoto slova, a proto Švýcaři od 60. let 20. století používají termín „Sterbehilfe“. To se běžně dělí na čtyři formy pasivní, nepřímé, aktivní a asistovanou sebevraždu, které jsou v definici víceméně stejné, tak jako je známe u eutanazie.

Aktivní eutanazie je ve Švýcarsku zakázaná a trestá se podle článku 114 švýcarského trestního zákoníku. Takových případů je ale extrémně málo, protože je povolena nepřímá a pasivní eutanazie, které spočívají v tlumení bolestí a nezahájení případné léčby. Ani jedna z variant ve švýcarském užití neupravuje, že pacient musí dát k souhlas k provedení, nebo že musí být provedena na výslovnou žádost. Z čehož vyplývá, že se ve Švýcarsku jedná o běžnou praxi. Jak jsem již zmiňovala, hranice mezi nepřímou a aktivní eutanazií je velice malá.[128]

Asistovaná sebevražda je upravena od roku 1942 ve švýcarském trestním zákoníku beze změny. Podle článku 115, který ji upravuje, může být trestná, pokud ji člověk provede ze sobeckých důvodů. Zajímavostí je, že se článek nezmiňuje o lékařích, nechává volnou možnost výkladu. Kdokoliv může napomoci k sebevraždě. Na rozdíl od ostatních států, článek neupravuje žádným způsobem zdravotní stav osoby. Jediné, co lze implicitně předpokládat, je schopnost rozhodovat se, jinak by osoba nemohla spáchat sebevraždu. I přes to, že principiálně je asistence legální pro všechny, praxí vznikly organizace s „právem na smrt“. První dvě nezávislé ale propojené organizace vznikly v roce 1982. Pro německy mluvící obyvatelstvo byla založena organizace Exit Deutsche Schweiz se sídlem v Curychu. Pro švýcarskou část Exit ADMD, která sídlí v Ženevě. V současnosti existují čtyři společnosti, přibyla společnost Dignitas (1998), která se specializuje na osoby nežijící ve Švýcarsku[129] a Exit International.

I přes to, že asistované sebevraždě může být přítomen kdokoliv, pouze lékař je oprávněn dle článku 11 zákona o narkoticích předepsat smrtící látku. Jediná využívaná smrtící látka v současné době je pentobarbital sodný. Lékař je předtím povinen provést vyšetření pacienta a posoudit jeho zdravotní stav. Pokud osoba trpí duševní poruchou, je vyžadována zpráva od psychiatra potvrzující, že touha zemřít je uvážené a trvalé rozhodnutí.

[128] GRIFFITHS, John; WEYERS, Heleen a ADAMS, Maurice. *Euthanasia and Law in Europe*. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008. s. 463-468. ISBN 978-1-84113- 700-1.
[129] Většina jich pochází z Německa, Velké Británie a Francie

Jak jsem na začátku kapitoly uváděla, odsouzení jsou ve Švýcarsku vzácná, ale stávají se. Jedním z příkladů může být odsouzení na konci 90. let, kdy dobrovolník společnosti Exit udusil dvě osoby, které chtěly spáchat sebevraždu, ale po požití barbiturátu byly sice v kómatu ale stále naživu. Relativně častou situací je určení diagnózy „od stolu“, kdy lékař špatně posoudí pacientův stav nebo je v rozporu s diagnózou od psychiatra. [130]

4.5.1. Cestování za smrtí

Švýcarsko nemá žádnou regulaci o tom, kdo může zažádat o asistovanou sebevraždu, a proto ho hojně navštěvují cizinci. Téměř polovinu z nich tvoří Němci, poté Britové a Francouzi. Průměrným věkem je 69 let. Nejčastějším důvodem žádosti je neurologické onemocnění (47 %) a rakovina (37 %).[131]

Společnost Dignitas se specializuje na pacienty ze zahraničí, kteří musí být členem kliniky (členství stojí 220 švýcarských franků) a každý rok přispívat minimálně dalších 80 franků podle vlastního uvážení. Členům zajišťují poradenství, spolupráci s lékaři, prevenci sebevraždy a další podporu, která dohromady prakticky tvoří kvalitní paliativní péči, až do okamžiku, kdy přijde na sebevraždu.[132]

Výraznému narůstání asistovaných sebevražd byla věnována pozornost v roce 2005, kdy Poradní komise pro biomedicínskou etiku navrhovala státní dohled nad společnostmi a regulaci počtu asistovaných sebevražd. Švýcarské federální ministerstvo odmítlo podřízení si společnosti a obecné zakázání sebevražedné turistky s tvrzením, že jak asistovaná sebevražda, tak sebevražedná turistika jsou dostatečně regulovány.[133] Možnost navštívit za tímto účelem Švýcarsko je prakticky stále stejná.

---

[130] GRIFFITHS, John; WEYERS, Heleen a ADAMS, Maurice. Euthanasia and Law in Europe. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008. s. 470-477. ISBN 978-1-84113- 700-1.

[131] 'Going to Switzerland' Is a Euphemism for Assisted Suicide - The Atlantic. [online]. 27.08.2003 [cit. 24.02.2023]. Dostupné z: https://www.theatlantic.com/health/archive/2014/08/going-to-switzerland-is-a-euphemism-for-assisted-suicide/379182/

[132] Objectives and Purpose. home [online]. Copyright © 2003 [cit. 24.02.2023]. Dostupné z: http://www.dignitas.ch/index.php?option=com_content&view=article&id=9&Itemid=45&lang=en

[133] GRIFFITHS, John; WEYERS, Heleen a ADAMS, Maurice. Euthanasia and Law in Europe. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008. s. 480. ISBN 978-1-84113- 700-1.

4.6. Rakousko

Nejaktuálnějším přijetím asistované sebevraždy se může pyšnit náš sousední stát. Rakouský ústavní soud vydal v roce 2020 nález, kterým považuje definici účasti na sebevraždě v trestním zákoníku za protiústavní. Tvrdil, že porušuje základní lidská práva. Asistovaná sebevražda podle něj není trestná a vláda měla do konce roku 2021 upravit příslušné ustanovení, které stanovovalo trest odnětí svobody až na pět let. Zároveň vláda uvolnila přes 108 milionů eur na posílení paliativní péče, protože nechtějí, aby osoby primárně volily smrt, pokud existují jiné možnosti. Z takovéto právní úpravy bychom se z mého pohledu měli inspirovat a nalézt prostředky pro zlepšení kvality poskytované péče, která bude dosažitelná pro všechny osoby. V současnosti je komplikované vůbec nalézt kapacitu v hospicovém zařízení.[134]

Zákon schvalující asistovanou sebevraždu byl přijat minulý rok. Zvláštností bylo, že dříve nejen zákon toto zakazoval, ale byl jedním z nejpřísnějších, protože rakouští občané nemohli pomáhat jiným občanům s asistovanou sebevraždou v zahraničí, což ústavní soud prohlásil jako porušení práva na sebeurčení. Do roku 2022 obsahovala skutková podstata v § 78 rakouského trestního zákoníku „kdo jiného navádí nebo mu pomáhá k sebevraždě“ tato formulace byla po novele vypuštěna a obsahuje pouze navedení k sebevraždě *„Wer eine andere Person dazu verleitet, sich selbst zu töten, ist mit Freiheitsstrafe von sechs Monaten bis zu fünf Jahren zu bestrafen.“*[135]Odstraněno bylo rovněž ustanovení o trestním stíhání rakouského občana, který dopomůže jinému občanovi k sebevraždě v cizím státě Příkladem bylo dopravení do švýcarské společnosti Dignitas, které legálně pomáhá ukončit utrpení a život osobám.

Povinností k umožnění ukončení života je posouzení dvou lékařů, jeden z lékařů musí být specialistou v oboru paliativní péče. U pacienta se zkoumá schopnost nezávislého rozhodnutí svůj život ukončit. Podmínkou pro povolení je uplynutí alespoň 12 týdnů od žádosti, aby bylo jisté, že se nejedná o náhlé, impulsivní rozhodnutí pacienta. Výjimkou jsou osoby, které jsou v terminálním

[134] Rakouští poslanci schválili zákon umožňující asistovanou sebevraždu [online]. ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize, 16. 12. 2021 [cit. 15.02.2023] Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3415600-rakousti-poslanci-schvalili-zakon-umoznujici-asistovanou-sebevrazdu

[135] § 78 StGB (Strafgesetzbuch) - JUSLINE Österreich. Grundbuch, Firmenbuch, GISA, Gesetz - JUSLINE Österreich [online]. Copyright [cit. 15.02.2023]. Dostupné z: https://www.jusline.at/gesetz/stgb/paragraf/78

stádiu nemoci, tam je podmínka dva týdny. Po uplynutí minimální stanovené doby lze zažádat u notáře či advokáta o „příkaz k usmrcení“. Tím pacient získá přístup ke smrtící látce, která mu bude poskytnuta v lékárně. Žádosti a příkazy musí být evidovány v registru.

Současná právní úprava je postavena tak, aby kdokoliv, kdo by chtěl v budoucnu ukončit svůj život s nápomocí, mohl formulovat úmrtní list, který je důkazem o jeho trvalém přesvědčení. V České republice bychom to mohli přiblížit k institutu dříve vysloveného přání. Zákon nicméně omezuje okruh osob, které mohou svůj život ukončit. Vztahuje se pouze na dospělé, kteří trpí smrtelnou či nevyléčitelnou nemocí a mají trvale ztížen způsob života. Možnost mají i osoby duševně nemocné za podmínky, kdy jsou schopny samy o sobě rozhodovat. Ostatní případy zůstávají trestné společně s těmi, které jsou konány například z chamtivosti.[136]

4.7. Německá spolková republika

Obdobný případ byl řešen i v Německu, kde eutanazie nebyla vysloveně vyloučena, bylo však velice náročné se jí domoci. Kvůli druhé světové válce možnost ukončení života nebyla dlouhou dobou ani zvažována. Zákon zde počítal pouze s možností ukončení léčby, když pacient již nechce být držen na živu. Povoloval ve výjimečných případech podání léku nemocnému (jistou formu asistované sebevraždy), ale pouze jednorázově. V roce 2015 navrch přidal do trestního zákoníku § 217. Ten zakazoval opakované případy, aby nevznikaly sdružení či organizace, které by z toho mohly profitovat.

Zásadním průlomem byl rok 2020, kdy Ústavní soud, po podání stížnosti osob z řad nemocných ale taktéž lékařů potvrdil, že základním lidským právem, jak ho stanovuje německá Ústava, je možnost rozhodnout o své smrti. Právo zahrnuje možnost využít dobrovolnou pomoc třetí strany. Soud rozhodl, že právo jednotlivce ukončit svůj život v souladu s jeho názorem na kvalitu života a smysluplnosti existence musí být respektováno státem a společností jako projev jeho autonomního rozhodnutí. Avšak zákaz propagace sebevraždy v podnikání, stanovený v § 217 trestního zákoníku, je v rozporu s ústavou, jelikož brání

[136] Austria - The World Federation of Right to Die Societies. Home - The World Federation of Right to Die Societies [online]. Copyright [cit. 15.02.2023]. Dostupné z: https://wfrtds.org/worldmap/austria/

možnostem asistované sebevraždy. To ovšem neznamená, že tato právní úprava je zásadně protiústavní. Stát by však měl zajistit, aby občané měli prostor tohoto práva využívat a ukončit život způsobem jakým si určí.[137] Zatím neproběhly žádné legislativní úpravy.

4.8. Itálie

Itálie uznává právo na odmítnutí život prodlužující léčby a právo na neudělení informovaného souhlasu stejně jako v České republice. Eutanazie a asistovaná sebevražda jsou zakázány a hrozí za ně až 15 let v případě eutanazie a až 12 let za nápomoc k sebevraždě. Jejich lékařský kodex zakazuje léčbu zaměřenou na způsobení smrti a je taktéž součástí lékařského slibu. V době uzákonění eutanazie v Nizozemí probíhaly diskuse a pokusy o legalizaci eutanazie, taktéž bez úspěchu. Situace je víceméně obdobná jako u nás.[138] Nicméně existuje výjimka, která v praxi asistovanou sebevraždu umožňuje.

V roce 2019 italský nejvyšší soud v některých případech otevřel cestu k asistované sebevraždě. Tato záležitost čelila tvrdému odporu římskokatolické církve a konzervativních stran. Díky rozsudku Ústavního soudu 242/2019 je v Itálii místo toho možné požádat o lékařskou asistovanou sebevraždu, tedy nepřímou pomoc lékaře zemřít. Jsou vyžadovány čtyři podmínky: ten, kdo o to požádá, musí být plně schopen chápat a chtít, musí mít nezvratnou patologii, která je nositelem těžkého fyzického nebo duševního onemocnění, a musí přežít díky život zachraňující léčbě. Poslední podmínka je oproti ostatním státům, které mají povolenou asistovanou sebevraždu, velice striktní, ale i přes to umožnila několika osobám důstojně opustit tento svět. Ústavní soud objasnil, že pomoc při sebevraždě (čl. 580 italského trestního zákoníku) není trestná, pokud jsou ti, kdo o to požádají, udržováni při životě pomocí život zachraňujících léčeb.

Všichni ostatní lidé s nevratnými patologickými stavy, které způsobují nesnesitelnou bolest, a pacienti neschopní vzít si sami lék (na ALS[139], kvadruplegii…) nemohou vybrat a požádat o lékařskou pomoc pro dobrovolnou smrt, protože trestní zákoník vraždu zakazuje souhlasné strany (§ 579 italského

[137] Germany - The World Federation of Right to Die Societies. Home - The World Federation of Right to Die Societies [online]. Copyright [cit. 15.02.2023]. Dostupné z: https://wfrtds.org/germany/

[138] GRIFFITHS, John; WEYERS, Heleen a ADAMS, Maurice. Euthanasia and Law in Europe. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008. s. 416. ISBN 978-1-84113- 700-1.

[139] Onemocnění, u něhož ochabují svaly

trestního zákoníku). Dne 10.08.2021 bylo u Nejvyššího soudu uloženo 1 239 423 podpisů s žádostí o referendum, které bylo příznačně nazváno „svobodný až do konce“.

Cílem referenda bylo nediskriminovat některé jednotlivce, kteří požadují konec života. Současná formulace ve skutečnosti vyžaduje, aby k provedení asistované sebevraždy (na rozdíl od eutanazie) subjekt trpěl nevratným onemocněním a aby byl udržován při životě život udržující léčbou kromě toho, že výslovně odmítl paliativní péči. Vylučuje tím některé typy pacientů, jako jsou pacienti s rakovinou v terminálním stádiu, kteří nejsou podrobeni životu udržující léčbě, i když si uvědomují, že musí čekat na smrt, možná v podmínkách nekvantifikovatelného utrpení. Referendum o legální eutanazii bylo prohlášeno za nepřípustné v únoru roku 2022. Ústavní soud prohlásil, že reforma konce života nezaručí potřebnou ochranu „lidského života“.[140] Z toho vyplývá, že velmi malé skupině osob byla v Itálii umožněna asistovaná sebevražda. Což považuji za pozitivní diskriminaci a domnívám se, že takto nastavená podmínka bude brzy řešena u ESLP v důsledku porušení práva na rovné zacházení.

[140] Frontiers | Italian Legal Euthanasia: Unconstitutionality of the Referendum and Analysis of the “Italian” Problem. Frontiers | Publisher of peer-reviewed articles in open access journals [online]. Copyright © [cit. 10.03.2023]. Dostupné z: https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fsoc.2022.898783/full#B4

Závěr

Na začátku práce jsem si položila otázky, které jsou palčivé a je nutno je zodpovědět, pokud bychom chtěli eutanazii či asistovanou sebevraždu implementovat do našeho právního systému a jestli je to vůbec možné. Cílem mé práce bylo objasnit, jaká základní práva jsou v kolizi s legalizací či naopak, o které bychom se mohli opírat. Druhým cílem, kterým jsem si nastavila, bylo zhodnocení právního stavu zemí, které eutanazii či asistovanou sebevraždu mají povolenou. Domnívám se, že vytyčené cíle práce byly splněny. Vzhledem k aktuálnosti tématu a rychlému vývoji v některých oblastech, jsem více čerpala z elektronických článků. Práci jsem rozdělila do čtyř základních kapitol.

Kapitola první je věnována teoretickému rozdělení pojmu eutanazie a asistované sebevraždy. Definice těchto pojmů je pro tuto práci nezbytná k pochopení meritu řešené problematiky. Existují státy, které provádí pouze asistovanou sebevraždu a v některých je povolena současně i eutanazie. Samotná definice rovněž není úplně jednoduchá, protože každý stát považuje za eutanazii něco jiného. Existují státy, kde je pasivní eutanazie zakázaná, naproti tomu jsou státy, které konkrétní úkony za pasivní eutanazii nepovažují a konají je v rámci paliativní péče. Mezi paliativní péčí a pasivní eutanázií je velice tenká hranice, která by měla být dle mého názoru nadnárodně unifikována, protože jak jsem zjistila, názory a pohledy států se výrazně liší a umožnilo by to otevření nových diskusí o legalizaci či nelegalizaci nejen v České republice.

Součástí kapitoly první bylo vytyčení práv, do kterých je zasahováno v případě neumožnění rozhodnutí se o ukončení vlastního života. Otázkou, kterou jsem se zabývala v rámci práva na život, bylo, pokud máme právo na život, máme právo na to ukončit ho způsobem, kterým považujeme za důstojný? Alias máme právo na smrt? ESLP ve svých rozhodnutích konstatoval, že právo na život neobsahuje negativní vymezení. Zájem na tom, aby byl život chráněn a důstojnost byla zachována pomocí kvalitní paliativní péče. Paliativní péče může být skutečně v některých případech řešením, ale ne vždy a pro každého dostatečným. S argumentací ESLP se tímto neztotožňuji. Domnívám se, že je více kladen důraz na veřejný zájem než na samotnou podstatu lidského bytí. Osoby mají právo na autonomii, mohou spáchat sebevraždu, ale jsou tací, kteří z jistých zdravotních důvodů nemohou a trpí. S tím souvisí další právo, kterému jsem se věnovala, a to

zákaz diskriminace. Můj názor přetrvává v tom, že není diskriminací umožnění osobám v terminálním či nezvratném stádiu nemoci ukončit svůj život důstojně. Argument proti byl ten, že pokud by eutanazie či asistovaná sebevražda byla povolena pouze některé skupině, bylo by to považováno za diskriminaci. Já se domnívám, že je to naopak. Imobilní osoby samy od sebe nemohou spáchat sebevraždu a paliativní péče jim nezajistí kvalitní život maximálně pohodlnější čekání na smrt, která může přijít za několik desítek let. Ze zkoumání rozsudků ESLP jsem došla toho závěru, že názor na legalizaci je neutrální a ponechává prostor pro uvážení jednotlivých státům.

Z toho důvodu jsem se zaměřila v kapitole druhé na právní úpravu v České republice, jak je na ní pohlíženo jednotlivými zákony. Trestní právo zakazuje eutanazii a asistovanou sebevraždu, občanské právo taktéž chrání lidský život. To však není jistota, že v šedé zóně tyto postupy neexistují. Na základě této myšlenky vznikly návrhy zákonů umožňující legalizaci eutanazie, kterým jsem se věnovala ve třetí kapitole. Návrhy byly převzaty z úprav jiných států, kde je eutanazie legální, avšak pro zákonodárce nedomyšlené. Jedním z tvrzení pro nepřijetí, u každého z návrhu, byl argument, že chybí dostatečná diskuse před přijetím takového zákona. Považuji to za irelevantní tvrzení, protože pokusy o legalizaci byly tři v průběhu dvanácti let. Nemyslím si, že by bylo potřeba legalizovat eutanazii. Zde by bylo velké riziko zneužití. I tak v praxi existují případy, kdy paliativní péče přechází spíše do pasivní eutanazie a urychlí se tak pacientův život. Asistovaná sebevražda je v mnohých ohledech přijatelnější variantou, protože pacient sám musí potvrdit, že chce umřít a samotný akt vykonat. Správným nastavením podmínek, které by musely být splněny pro možnost podstoupit asistovanou sebevraždu by riziko zneužití sice nebylo nulové, ale rozhodně menší než v případě eutanazie.

Poslední kapitolou, které jsem se v práci věnovala, je právní úprava států, které povolují eutanazii či asistovanou sebevraždu. V mnohých případech cesta k legalizaci byla trnitá, avšak i silně věřící Španělsko po mnoha letech svolilo k umožnění asistované sebevraždy. V jednotlivých právních úpravách lze vidět, jak odlišný je přístup k definicím. Většina států povoluje eutanazii či asistovanou sebevraždu pouze svým občanům. Oproti tomu Švýcarsko je proslulé turistikou za smrtí. Kontroverzní na Švýcarsku je i to, že součástí paliativní péče je podávání látek tlumící bolest, které mají za vedlejší efekt zkracování života. Což je v obecné definici označováno jako pasivní eutanazie, kterou Švýcarsko prakticky

nezná, ale i přes to byli lidé trestně stíháni, pokud bylo asistovaná sebevražda provedena v rozporu se zákonem.

Existuje nebezpečí, že eutanazie či asistovaná sebevražda po legalizaci by byla zneužívaná. S lidmi by bylo manipulováno, aby ukončili svůj život, že jsou přítěží nebo svého názoru dojdou tím, že jsou ovlivněni podávanými léky. Avšak domnívám se, že riziko zneužití konkrétně manipulace s lidským přesvědčením existuje i dnes.

Nemyslím si, že budeme tak čestní, že nikdo nebude páchat zločin, ale mohli bychom pomoci osobám, kteří nechtějí snášet utrpení. Podle statistik ostatních států majorita žádostí o provedení eutanazie nebo asistované sebevraždy je podána lidmi trpícími buď ochrnutím nebo závažnou nemocí a i přes to, že je jim poskytnuta kvalitní péče a léky, chtějí zemřít.

Zastávám názor, že Evropská unie by se této sporné otázce měla věnovat a vydat alespoň stanovisko, v lepším případě nařízení, které by sjednotilo definice pro evropské státy. Bylo by to řešením pro mnoho sporných otázek.

Resumé

The aim of the thesis is to clarify what fundamental rights are in conflict with the authorisation of euthanasia in the Czech Republic and how the European Court of Human Rights, which is supposed to unify the views of the Member States, views this issue. The second aim of this thesis is to evaluate the legislation of countries where euthanasia is allowed and could be an inspiration for the legalisation of euthanasia or assisted suicide in the Czech Republic.

Fundamental rights that may be in conflict such as the right to life, autonomy, dignity are covered in chapter one. In my investigation I draw on the reasoning of the European Court of Human Rights, which in its judgments has found no violation of these fundamental human rights. It leaves room for individual states to consider legalising euthanasia. Chapter one also contains a definition of basic concepts, without which this thesis could not have been written.

Chapter two contains a review of the Czech legal system and looks at the possibilities of legalising euthanasia. Attempts at legalisation in the Czech Republic are described in chapter three. Chapter four focuses on countries where euthanasia or assisted suicide is permitted and could serve as an inspiration for future draft legislation in the Czech Republic.

In my opinion, the biggest problem is the lack of a uniform approach to the definitions of euthanasia and assisted suicide. High quality and accessible palliative care would help to improve the lives of people suffering from incurable illness or those in the terminal stage of illness. However, it is not a solution to a controversial issue that is increasingly debated.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

DOLEŽAL, Adam. *Eutanazie a rozhodnutí na konci života: právní aspekty.* Praha: Academia, 2017. Právo – etika – společnost. ISBN 978-80-200-2687-3.¨

GRIFFITHS, John; BOOD, Alex a WEYERS, Heleen. *Euthanasia and Law in the Netherlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1998. s. 43-44. ISBN 90-5356- 275-3.

GRIFFITHS, John; WEYERS, Heleen a ADAMS, Maurice. *Euthanasia and Law in Europe*. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 2008. ISBN 978-1-84113-700-1.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Thanatologie: nauka o umírání a smrti*. 2., přeprac. vyd. Praha: Galén, c2007. ISBN 978-80-7262-471-3.

HUSSEINI, Faisal. *Listina základních práv a svobod: komentář.* V Praze: C.H. Beck, 2021. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-812-2.

CHERNY, Nathan I., Marie T. FALLON, Stein KAASA, Russell K. PORTENOY a David C. CURROW. *Oxford Textbook of Palliative Medicine*. Fifth Edition. Bell & Bain, Glasgow: © Oxford University Press, 2015. ISBN 978–0–19–965609–7.

KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. [Praha]: C.H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-365-3.

KUČEROVÁ, Helena a Helena HAŠKOVCOVÁ. *Sebevraždy*. Praha: Galén, [2020]. ISBN 978-80-7492-485-9.

KUCHTA, Josef. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část.* V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-807400-047-8.

KUŘE, Josef. *Co je eutanazie: studie k pojmu dobré smrti*. Praha: Academia, 2018. Právo - etika - společnost. ISBN 978-80-200-2762-7.

KUTNOHORSKÁ, Jana. *Etika v ošetřovatelství*. Praha: Grada, 2007. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2069-2

LOUČKA, Martin, Štěpán ŠPINKA a Martina ŠPINKOVÁ. *Eutanazie: víme, o čem mluvíme?*. 2., přepracované vydání. Praha: Cesta domů, 2015 ISBN 978-80-88126-08-9.

MARKOVÁ, Irena. *Evropský soud pro lidská práva a jeho vybraná rozhodnutí týkající se České republiky*. Ostrava: Key Publishing, 2008. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-87071-56-4.

MILFAIT, René. *Etické aspekty rozhodování v péči o nevyléčitelně nemocné a umírající: souvislosti lidských práv a náboženských tradic*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2019. Studie (Národohospodářský ústav Josefa Hlávky). ISBN 978-80-88018-24-7.

MUNZAROVÁ, Marta. *Eutanazie, nebo paliativní péče?*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247- 1025-0.

PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK, ed. *Eutanazie - pro a proti*. Praha: Mladá fronta, 2019. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. ISBN 978-80-204-5339-6.

PTÁČEK, Radek a Petr BARTŮNĚK, ed. *Kontroverze současné medicíny*. Praha: Mladá fronta, 2016. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. ISBN 978-80-204-4360-1.

ŠIMÍČEK, Vojtěch, ed. *Lidská práva a medicína*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2017. ISBN 978-80-210-8700-2.

ŠPINKOVÁ, Martina a Štěpán ŠPINKA. *Euthanasie: víme, o čem mluvíme?*. Praha: Cesta domů, c2006. ISBN 80-239-8592-2

Právní předpisy v platném znění

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Ústavní zákon č. 2 /1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky.

Ústavní zákon č. 2 /1993 Sb., Ústava České republiky.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování.

Stavovský předpis č. 10 České lékařské komory – Etický kodex České lékařské komory

Rozsudky soudů

Case of Pretty v. the United Kingdom. In: European Court of Human Rights, 29/04/2002, application no. 2346/02 (Available at HUDOC).

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. II.ÚS 2268/07

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 12. 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04

Case of Haas v. Switzerland. In: European Court of Human Rights, 20/01/2011, application no. 31322/07 (Available at HUDOC).

Usnesení ÚS ČR ze dne 24. 10. 2000, sp. zn. I. ÚS 305/2000

Nález ÚS ČR ze dne 23. 11. 2017, sp. zn. I. ÚS 2063/17
Case of Gross v. Switzerland. In: European Court of Human Rights, 30/09/2014, application no. 67810/10 (Available at HUDOC).
Case of Sanles Sanles v. Spain. In: European Court of Human Rights, 26/10/2000, application no. 48335/99 (Available at HUDOC).
Case of Koch v. Germany. In: European Court of Human Rights, 19/07/2012, application no. 497/09 (Available at HUDOC).
Nález Ústavního soudu ze dne 7. 1. 2017, sp. zn. I. ÚS 2078/16

Internetové zdroje

40/2009 Sb. Trestní zákoník. Zákony pro lidi - Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 18.01.2023]. Dostupné z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40
6. Paliativní péče. Elearning Cesty domů [online]. Copyright © [cit. 18.01.2023]. Dostupné z: https://elearning.cestadomu.cz/elearning/pro-studenty/eutanazie/6-paliativni-pece/
Důstojnost. Elearning Cesty domů [online]. Copyright © [cit. 18.01.2023]. Dostupné z: https://elearning.cestadomu.cz/elearning/pro-psychosocialni-pracovniky/dustojnost-sp/
CHARTA PRÁV UMÍRAJÍCÍCH | Fakultní nemocnice Ostrava. FNO | Fakultní nemocnice Ostrava [online]. Copyright © Cesta domů přeložil MUDr. Zdeněk Bystřický [cit. 25.02.2023]. Dostupné z: https://www.fno.cz/informace-pro-pacienty/charta-prav-umirajicich
The faces and laws behind the euthanasia debate in Spain. esanum | the social network for physicians [online]. Copyright © [cit. 25.01.2023] Dostupné z: https://www.esanum.com/today/posts/the-faces-and-laws-behind-the-euthanasia-debate-in-spain
Eutanazie není ani tak otázkou právní, jako spíš etickou... - Jičínský deník. Jičínský deník – informace, které jsou vám nejblíž [online]. Copyright © [cit. 09.02.2023]. Dostupné z: https://jicinsky.denik.cz/zpravy_region/eutanazie-neni-ani-tak-otazkou-pravni-jako-spis-etickou-20160619.html
Suzanne Rode, *End-of-Life Decisionmaking for Patients in Persistent Vegetative States: A Comparative Analysis,* [online] [cit. 10.02.2023]. Dostupné online na: https://repository.uchastings.edu/hastings_international_comparative_law_review/vol30/iss3/5

Vláda: *Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb.,* občanský zákoník, č. 89/2012. [online] [cit. 10.02.2023]. Dostupné online na: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf

dejure.org - Gesetze und Rechtsprechung [online]. Copyright © [cit. 09.02.2023]. Dostupné z: https://dejure.org/gesetze/StGB/216.html

Práva pacientů ČR. Průvodce [online]. Copyright © [cit. 11.02.2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/prava-pacientu-cr

ČADOVÁ, Naděžda. Veřejné mínění o interrupci, eutanazii a prostituci – květen 2019 [online]. Centrum pro výzkum veřejného mínění: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. [cit. 11.02.2023]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4958-verejne-mineni-o-interrupci-eutanazii-a-prostituci-kveten-2019

Stenozáznam z 1. dne 16. schůze: Těsnopisecká zpráva z 16. schůze Senátu Parlamentu České republiky [online]. Praha: Senát Parlamentu ČR, 2008 [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: https://senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=steno&O=6&IS=3951&T=303#st303

Zákon o důstojné smrti – senátní návrh [online]. Praha: Senát Parlamentu ČR, 2008 [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=47525&id_var=40369

Sněmovní tisk 820/1, stanovisko vlády k tisku 820/0 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=820&CT1=1

Sněmovní tisk 820/0, N. z., o důstojné smrti [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=820&ct1=0

Předložili jsme zákon o eutanazii a paliativní péči. Každý člověk musí mít konečně právo volby – Pirátská strana | Česká pirátská strana. Česká pirátská strana [online]. Copyright © [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: https://www.pirati.cz/jak-pirati-pracuji/predlozili-jsme-zakon-o-eutanazii-a-paliativni-peci-kazdy-clovek-musi-mit-konecne-pravo-volby/

Sněmovní tisk 924/0, N. z., o pal. péči, rozhodování na konci života a eutanázii [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=924&CT1=0

Sněmovní tisk 924/1, Stanovisko vlády k tisku 924/0 [online]. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [cit. 13.02.2023]. Dostupné z: https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=924&ct1=1

Première euthanasie d'un mineur en Belgique | Reuters. Reuters | Breaking International News & Views [online]. Copyright © 0 Reuters. All Rights Reserved. [cit. 14.02.2023]. Dostupné z: https://www.reuters.com/article/belgique-euthanasie-mineur-idFRKCN11N0AX

Eutanazii uznává jen několik zemí, v Evropě státy Beneluxu | MedNews.cz. MedNews.cz [online]. Copyright © 2020 [cit. 14.02.2023]. Dostupné z: https://www.mednews.cz/eutanazii-uznava-jen-nekolik-zemi-v-evrope-staty-beneluxu/

World Map - The World Federation of Right to Die Societies. Home - The World Federation of Right to Die Societies [online]. Copyright [cit. 14.02.2023]. Dostupné z: https://wfrtds.org/worldmap/#

Rakouští poslanci schválili zákon umožňující asistovanou sebevraždu [online]. ČT24 — Nejdůvěryhodnější zpravodajský web v ČR — Česká televize, 16. 12. 2021 [cit. 15.02.2023] Dostupné z: https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3415600-rakousti-poslanci-schvalili-zakon-umoznujici-asistovanou-sebevrazdu

§ 78 StGB (Strafgesetzbuch) - JUSLINE Österreich. Grundbuch, Firmenbuch, GISA, Gesetz - JUSLINE Österreich [online]. Copyright [cit. 15.02.2023]. Dostupné z: https://www.jusline.at/gesetz/stgb/paragraf/78

Austria - The World Federation of Right to Die Societies. Home - The World Federation of Right to Die Societies [online]. Copyright [cit. 15.02.2023]. Dostupné z: https://wfrtds.org/worldmap/austria/

Germany - The World Federation of Right to Die Societies. Home - The World Federation of Right to Die Societies [online]. Copyright [cit. 15.02.2023]. Dostupné z: https://wfrtds.org/germany/

Euthanasia in the Netherlands - Alliance VITA. Accueil - Alliance VITA [online]. Copyright © 2023 [cit. 16.02.2023]. Dostupné z: https://www.alliancevita.org/en/2017/11/euthanasia-in-the-netherlands/

Child Euthanasia in Belgium - O'Neill : O'Neill. Home - O'Neill : O'Neill [online]. Copyright © All Content Copyright O [cit. 16.02.2023]. Dostupné z: https://oneill.law.georgetown.edu/child-euthanasia-in-belgium/

Eutanázie bude legální v Lucembursku - Deník.cz. Deník.cz - informace, které jsou vám nejblíž [online]. Copyright © [cit. 17.02.2023]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_sveta/lucembursko20081219.html

Loi du 16 mars 2009 sur l'euthanasie et l'assistance au suicide. Legilux. Legilux [online]. Copyright © [cit. 17.02.2023]. Dostupné z: https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/loi/2009/03/16/n2/jo

Information on requesting euthanasia or assisted suicide — Citizens — Guichet.lu - Administrative Guide - Luxembourg. [online]. [cit. 17.02.2023] Dostupné z: https://guichet.public.lu/en/citoyens/famille/euthanasie-soins-palliatifs/fin-de-vie/euthanasie-assistance-suicide.html#bloub-1

Čtvrtá země v EU. Španělský parlament definitivně schválil zákon o eutanazii [online]. Lidovky.cz, 18. března 2021 13:21 [cit. 17.02.2023] Dostupné z: https://www.lidovky.cz/svet/ctvrta-zeme-v-eu-spanelsky-parlament-definitivne-schvalil-zakon-o-eutanazii.A210318_131507_ln_zahranici_lkra

Spain legalises euthanasia and assisted suicide despite conservative opposition | Euronews. Latest breaking news available as free video on demand | Euronews [online]. Copyright © euronews 2023 [cit. 17.02.2023]. Dostupné z: https://www.euronews.com/2021/03/18/spain-legalises-euthanasia-and-assisted-suicide-despite-conservative-opposition

Rok eutanazie ve Španělsku: podstoupilo ji 180 lidí - Novinky. [online]. Copyright © 2003 [cit. 18.02.2023]. Dostupné z: https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-evropa-rok-eutanazie-ve-spanelsku-podstoupilo-ji-180-lidi-40401210

'Going to Switzerland' Is a Euphemism for Assisted Suicide - The Atlantic. [online]. 27.08.2003 [cit. 24.02.2023]. Dostupné z: https://www.theatlantic.com/health/archive/2014/08/going-to-switzerland-is-a-euphemism-for-assisted-suicide/379182/

Objectives and Purpose. home [online]. Copyright © 2003 [cit. 24.02.2023]. Dostupné z: http://www.dignitas.ch/index.php?option=com_content&view=article&id=9&Itemid=45&lang=en

Belgium: euthanasia 2002-2021 | Statista. Statista - The Statistics Portal for Market Data, Market Research and Market Studies [online]. Copyright © Statista 2023 [cit. 20.02.2023]. Dostupné z: https://www.statista.com/statistics/1098051/number-of-euthanasia-instances-registered-in-belgium/

Frontiers | Italian Legal Euthanasia: Unconstitutionality of the Referendum and Analysis of the “Italian” Problem. Frontiers | Publisher of peer-reviewed articles in open access journals [online]. Copyright © [cit. 10.03.2023]. Dostupné z: https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fsoc.2022.898783/full#B4

www.beck-online.cz – soukromá licence